

KADIN BAKIŞ AÇISINDAN MEDENİ KANUN VE TÜRK CEZA KANUNU REFORMLARI:

ÜLKE ÇAPINDA YÜRÜTÜLEN İKİ
KAMPANYANIN BAŞARISI

8 Mart Eylemi, İstanbul, Fotoğraf: Karin Ronge

**KADIN BAKIŞ AÇISINDAN
MEDENİ KANUN VE TÜRK CEZA KANUNU REFORMLARI:
ÜLKE ÇAPINDA YÜRÜTÜLEN İKİ KAMPANYANIN BAŞARISI**

Yazarlar

Ela Anıl, Canan Arın, Ayşe Berktaş Hacımırzaoğlu, Mehveş Bingöllü,
Pınar İlkcaracan, Liz Erçevik Amado

Çeviri: İpek Tabur

Yayına Hazırlayanlar

Berfu Şeker, Demet Bolat, Derya Acuner, Derya Kılıç,
İrem Gerkuş, Tuğçe Canbolat

Tasarım: Feyza

Baskı: Fotokitap

Birinci Baskı İngilizce
İstanbul, Şubat 2005

Birinci Baskı Türkçe
İstanbul, Eylül 2025

KADININ İNSAN HAKLARI DERNEĞİ

Women for Women's Human Rights (WWHR)

Ağa Çırağı Sok. No: 7 Pamir Apt. Kat: 2 Daire: 7
Gümüşsuyu 34437 İstanbul, Türkiye

Tel: [212] 251 00 29

E-posta: wwhr@wwhr.org

www.kadinininsanhaklari.org

İÇİNDEKİLER

2005'ten Bugüne Hafızayı Geleceğe Taşımak: 20 Yıl Sonra Türkçe'de.....	6
Önsöz.....	12
Giriş: Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu Reformları	13
Medeni Kanun Reformu: 50 Yıllık Bir Hikaye	14
Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu Kampanyası	19
Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Bütünlüklü Bir Şekilde Sağlanmasına Yönelik Atılması Gereken Adımlar	25
Evlilik Koşulları.....	26
Evlilik: Resmi nikah	29
Dini Nikah Töreni.....	31
Ailede Kadınlar: Hukuki Çerçeve	32
Eşler Arasındaki Mal Rejimi.....	34
Yabancılarla Evli Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Kadınların ve Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarıyla Evli Yabancı Kadınların Hukuki Statüsü	38
Resmi Nikah Olmadığında İlişkiler	40
Velayet.....	41
Evlilik Dışı Cinsel İlişki	42
Birlikte Yaşamaya Ara Verilmesi	43
Eşleri Tarafından Terk Edilen Kadınların Hakları	44
Boşanma	44
Evlat Edinme	48
Miras	48
Kadınların Ekonomik Bağımsızlık Hakkı	50
Kadınların Siyasi Katılım Hakkı.....	52
Üreme Hakları ve Sağlık	53
Kadına Yönelik Şiddet.....	54
Cinsel Haklar ve Cinsel şiddet	56
Bekaret Testi	58
“Namus Cinayetleri”	60
Eşcinsellik.....	62
Transseksüellik	64
Seks İşçileri	65
Pornografi	66

2005'TEN BUGÜNE HAFIZAYI GELECEĞE TAŞIMAK: 20 YIL SONRA TÜRKÇE'DE

Kadının İnsan Hakları Derneği olarak, 2005'te, yani tam 20 yıl önce İngilizce yayınladığımız, Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu reformlarının kadın hareketinin örgütlü mücadelesi ile nasıl gerçekleştiğini aktaran bu kitabı ilk kez Türkçe olarak paylaşıyoruz. Bu reformlar kapsamında örgütlü mücadeleyle elde ettiğimiz kazanımların ciddi tehdit altında olduğu günümüzde, bu kazanımlara sahip çıkmak için tarihimizi belgelemenin ve erişilebilir kılmanın önemli bir sorumluluk olduğunu düşünüyoruz.

Kadınların ataerkil aile yapısına yeniden hapsedilmek istendiği, toplumsal cinsiyet eşitliğini hedef alan kadın ve LGBTİ+ düşmanı politikaların yaygınlaştığı bu dönemde, geçmişin hafızasını bugünün direnişine bağlayan bu yayının geçirdiğimiz zor günlerden çıkış için ilham veren kaynaklardan biri olmasını umuyoruz.

Aradan geçen 20 yılda çok şey değişti. Feminist hareket ve kadın hareketinin fikirleri daha geniş kitlelere ulaştı; kadınların eşitlik ve özgürlük mücadelesi büyüdü. Biz de dernek olarak bu tarihin bir parçası olarak dönüştük. 30. yılımızı kutladığımız 2023 senesinde kurumsal kimliğimizi yenileyerek logomuzu değiştirdik ve gençleştirdik. Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği olan ismimizi sadeleştirerek, harekette de yaygın olarak bilindiği şekliyle, Kadının İnsan Hakları Derneği olarak kullanmaya karar verdik.

Hareket içerisinde kullandığımız kavramlar da politik tartışmaların etkisiyle dönüşüme uğradı. Bu kitapta “namus cinayetleri” veya “namus suçları” olarak yaygın bir şekilde kullanılan kavramların, patriyarkal şiddeti tarif etmekte yetersiz kaldığını ve kadınların öldürülmesine meşru bir anlam çerçevesi oluşturduğunu gördük. Bu sebeple, kadınların sadece kadın oldukları için öldürüldüklerini ve şiddete uğradıklarını vurgulayan “kadın cinayetleri” ve “kadına yönelik erkek şiddeti” kavramlarını kullanmaya başladık. Yine aradan geçen yıllarda, bu kitapta LGBT olarak kullanılan lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kimliklerinin baş harflerinden oluşan kısaltmanın sonuna, intersekslerin örgütlü mücadelesiyle “İ” harfi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliğinin bu kısaltmada yer alan kimliklerden çok daha fazla olduğunu işaret etmek üzere “+” işareti eklendi.¹ Ayrıca, Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'nda, seneler içerisinde farklı tarihlerde yapılan değişikliklerle birçok konuda önemli düzenlemeler gerçekleştirildi. Kitabın yazıldığı tarihte yürürlüğe giren yasalara sadık kalarak bu düzenlemeleri dipnotlarla belirtmeye çalıştık.

1 Kaos GL Derneği, *Sıkça Sorulan Sorular*, 2020, erişim: 28 Mayıs 2025, <https://kaosgldernegi.org/images/library/2020sss10x14-web.pdf>

Kadınlara yönelik şiddetin yalnızca aile içinde değil, eski eş, partner veya ev içindeki diğer erkekler tarafından da uygulanabileceğini ve bu şiddetin özel alanda gerçekleştiğini vurgulamak amacıyla “aile içi şiddet” yerine “ev içi şiddet” terimini kullanmaya başladık. Şiddete maruz bırakılan kadınları pasifleştiren ve güçsüzleştiren kavramlar karşısında, kadınların şiddet karşısındaki mücadelesine vurgu yapmak için “şiddet mağduru” yerine kullanabileceğimiz alternatif terimler üzerine tartıştık. Kadınların mağduriyetini pekiştirmek yerine, erkeklerin failliğini ön plana çıkaracak bir dil inşa etmeye çabaladık; kadın yönelik erkek şiddeti terimini kullanmaya başladık.

Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla ve yaşamlarımızı şekillendirmesi ile birlikte, “dijital şiddet” kavramı şiddet türleri arasına eklendi. Israrlı takip ve flört şiddetinin ismi kondu. Bu şiddet türlerine karşı kadınların korunması için devletlerin ve hükümetlerarası kuruluşların politika üretmesi için yoğun savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirildi. Değişen çağla birlikte, feminist hareketin talepleri ve mücadelesi de çeşitlendi, kesişimsel ve kapsayıcı yaklaşımların önemi ve başarısı teslim edildi.

Hareketlerimiz gelişip dönüşürken, Türkiye’de yaşanan gelişmelerin hepsi kadın haklarının hayata geçirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde olumlu gelişmeler olmadı. Geldiğimiz noktada, kadınların dünya çapında elde ettiği kazanımlara karşı kapitalizmle iç içe geçmiş patriyarkanın ulusaşırı ve örgütlü saldırıları günümüzün politik atmosferini belirliyor. Toplumsal cinsiyet kavramına ve bu kavramın sunduğu biyolojik determinizmden özgürleşerek eşitlenme imkanına karşı çıkan neoliberal aşırı sağ yükseliyor. Toplumsal cinsiyet normları, dini bir özcülükle, heteronormatif eril tahakkümü yeniden tesis etmek üzere üzerimize boca ediliyor.

Tam da böyle bir dönemde, örgütlü mücadeleyle kazandığımız hakları ve bu mücadele tarihini hatırlamanın büyük bir önem taşıdığına inanıyoruz. Derneğin ve hareketin 30 yıllık tarihini ve hafızasını görünür kılmak üzere yoğun bir emek verirken, bu yayının mücadelemize güç katmasını umuyoruz.

20 Yılda Haklarımız Açısından Neler Değişti?

2000’li yıllarda Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu, İş Kanunu, ve Anayasa’da yapılan değişikliklerin ardından, Türkiye 2011 yılında İstanbul Sözleşmesi’ni (Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi) imzalayan ilk ülke oldu. Aynı yıl sözleşmeyi

parlamentosunda oybirliğiyle onayladı ve yasalaştırdı². Bu rüzgarı arkasına alan kadın hareketi, kadınların şiddetten korunmasını sağlamak için 4320 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'dan daha kapsamlı yeni bir kanunun hazırlanması için büyük bir mücadele başlattı. AKP hükümetinin çıkardığı tüm zorluklara rağmen, İstanbul Sözleşmesi'ni referans alan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 2012'de yürürlüğe girdi.

AKP iktidarı, İstanbul Sözleşmesi'ni ilk imzalayan ülke olmakla uluslararası alanda övünürken, aynı yıl, bu gelişmenin tam aksi yönünde kritik bir adım attı. İktidar, 1983 yılından beri 10 haftaya kadar yasal olan isteğe bağlı kürtaj hakkını engellemeye yönelik bir yasal değişiklik yapma girişiminde bulundu. Kadınların ve genel kamuoyunun gösterdiği büyük tepkinin ardından, kürtajı neredeyse imkansız hale getirecek değişiklik kağıt üstünde yapılamasa da, devlet hastanelerinin ücretsiz olarak vermekle yükümlü olduğu kürtaj hizmeti fiilen durduruldu.³

2016'dan itibaren, kadın haklarına yönelik saldırılar giderek artan bir şekilde meclisteki aktörler ve sosyal medyadaki *troll* grupları aracılığıyla örgütlenmeye başladı. 2000'li yıllarda tahmin bile edemeyeceğimiz boyutlarda hayatımıza yön vermeye başlayan sosyal medyada, kadın haklarına karşı dezenformasyon kampanyaları yürüten gruplar türedi. Bu grupların hedefinde, bu kitabın konusu olan ve kadın hareketinin muazzam mücadelesiyle elde edilen Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu'ndaki reformlar başta olmak üzere, 6284 sayılı Kanun, İstanbul Sözleşmesi ve kadınların yoksulluk nafakası bulunuyordu. Mecliste kurulan "Boşanma Komisyonu"⁴ ve bu komisyonun yayınladığı rapor, bu kitapta da belli bir bölümünü anlattığımız kadın haklarına ilişkin kazanımların geri alınması için oluşturulmuş bir yol haritası işlevi gördü. Kadın ve LGBTİ+ örgütlerine kapanan istişare mekanizmaları, artık tarikat ve iktidar destekli erkek ve aile gruplarına açılmıştı.

2015'ten itibaren sokak protestoları kriminalize edilmeye, Feminist Gece Yürüyüşleri ve LGBTİ+ Onur Yürüyüşleri yasaklanmaya, aktivistler gözaltına

2 Türkiye İstanbul Sözleşmesi'ni Mayıs 2011'de imzaladı. Kasım 2011'de parlamentoda onayladı. 8 Mart 2012'de sözleşmenin onaylandığına dair Bakanlar Kurulu kararı Resmi Gazete'de yayınlandı. Sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi 10 ülkenin sözleşmeyi onaylaması ile birlikte 2014 yılında resmi olarak yürürlüğe girmiştir.

3 Kadının İnsan Hakları Derneği ve Mor Çatı Sığınağı Vakfı, *Kadınların Üreme Sağlığı Hizmetleri ve Kürtaj Deneyimleri Araştırma Raporu*, 2021, <https://kadinininsanhaklari.org/kadinlarin-ureme-sagligi-hizmetleri-ve-kurtaj-deneyimleri-arastirma-raporu/>

4 Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar İle Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu

alınmaya başladı. 2016 senesinde gerçekleşen darbe girişimi ardından ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) ile birlikte, haklara saldırılar keskinleşti, hayatımıza giren kayyum siyasetiyle yerel yönetimlerdeki kadın kazanımları tasfiye edildi. Kürt kadın örgütleri ve HDP’li belediyelerin açtıkları kadın danışma ve dayanışma merkezleri ile sığınaklar kapatıldı. Ankara’da LGBTİ+ örgütlerinin faaliyetleri süresiz olarak yasaklandı, bu yasaklar OHAL sonrasında da uygulanmaya devam edildi.

2017’de yapılan referandumla Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçtik; böylece tüm yetkiler tek kişinin elinde toplandı. Tek adam, ucu bucağı olmayan yetkilerle donatılırken, parlamentonun bir anlamı kalmamaya, devlet seçilmişler tarafından değil Cumhurbaşkanı’nın atadıkları tarafından yönetilmeye başlandı. Giderek sertleşen, hak ve özgürlüklerin alanını daraltan, kadın ve LGBTİ+ haklarını “aileyi yıkıyorlar” söylemiyle hedef alan açıklamalar ve politikalar otokrasiye giden yolda kullanılan araç oldu. Feministler ve LGBTİ+’lar iktidarın en tepesinden saçılan nefret söylemiyle düşmanlaştırılmaya çalışıldı. 2021’de bir gecede İstanbul Sözleşmesi’nden Cumhurbaşkanı Kararı ile çıkılması başka bir evreye geçtiğimizi gösterdi. Tarikat ve iktidar destekli aile ve erkek grupları tarafından uzun zamandır saldırılan İstanbul Sözleşmesi’nden, kadınlardan gelen tüm itirazlara rağmen bir gecede, tek kişinin kararıyla çekililmesi Türkiye’de artık demokrasinin, hukukun üstünlüğünün ve insan hakları normlarının geçerli olmayacağını açık ilan idi.

2025: Yeni Bir Tehlikenin Eşiğinde

Bugün ise seçme ve seçilme hakkı başta olmak üzere en temel haklarımız tehlikede. Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş ile iktidar, siyaseti ve toplumu kendi iktidarını tahkim etmek üzere şekillendirmeye çalışıyor. “Aileyi güçlendirme” söylemi üzerinden şekillenen politikalarla feministler ve LGBTİ+’lar hedef gösteriliyor. Kadınların evlilik içerisinde ve boşanma sonrasındaki haklarına saldırılar sürerken, LGBTİ+’lar “sapkınlık”la yaftalanıyor. Kadına yönelik şiddetle mücadele planları kâğıt üstünde kalırken, patriyarkal aile yapısını güçlendiren politikalar hayata geçiriliyor.

“Aile yıkılıyor” söylemi yeni değil. Kitapta da göreceğiniz gibi, Medeni Kanun reformuna karşı çıkanlar, ailenin yıkılacağını söyleyerek mal rejimi paylaşımı gibi değişikliklere itiraz etmişti. Kadınların eşitlik talebi bugün olduğu gibi o gün de aile düşmanlığı olarak yaftalanmıştı. Şimdi ise yıllar içinde büyüyen LGBTİ+ mücadelesini hedef göstermek üzere bu söylem üzerinden hareket ediliyor. Geçmişten farklı olarak günümüzde patriyarkanın ayrıcalıklarından vazgeçmek

istemeyenler, küresel bir dayanışma içerisinde “toplumsal cinsiyet karşıtlığı” ya da “LGBTİ+ karşıtlığı” üzerinden örgütleniyor; yıllar süren mücadelelerle edindiğimiz hakları hedef alarak, demokrasiyi ve insan haklarını ortadan kaldıran bir sömürü sistemi kurmak için çalışıyor. Türkiye de bu uygulamaların başını çeken örneklerden birini teşkil ediyor.

Bu sistemin en belirgin ayaklarından biri de örgütlü sivil toplumun çalışmalarına engel olmak. Kitapta da aktarıldığı gibi, AKP iktidara geldiği andan itibaren sivil toplumu yasa ve politika yapım süreçlerinden dışlayan bir yaklaşım sergilemişti. Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu kampanyası kapsamında gerçekleştirilen değişiklik önerilerini kadın hareketi AKP ile görüşmek istemiş, ama tüm çabalarına rağmen bu talepler reddedilmişti. Ceza Kanunu kapsamında hazırlanan taslaktaki kadınlarla ilgili tüm değişiklik önerilerini göz ardı eden iktidar, uzmanların ya da sivil toplum örgütlerinin görüşlerine başvurmamış; kendi hazırladığı yasa taslağını sivil toplum örgütlerinin taleplerine rağmen paylaşmamıştı. İlerleyen yıllarda iktidar, bağımsız sivil toplum örgütlerinin karşısına kendi desteklediği GONGO’ları⁵ koyarak müzakere süreçlerini onlarla yürütmeye, bazı kadın ve LGBTİ+ örgütlerine, “aile yapısını parçalamak” ya da “müstehcenlik” gerekçesiyle soruşturma ve kapatma davaları açmaya başladı.

Sonuç Olarak

2025 senesi, Cumhurbaşkanı tarafından “Aile Yılı” ilan edildi. Reformların üzerinden geçen 20 küsur yılın sonunda, Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu’nda yapılması planlanan bazı değişiklikler gündemde. Bu değişikliklerle, Medeni Kanun’un 40. maddesine müdahale edilerek cinsiyet uyum süreçleri imkansız hale getirilmeye çalışılıyor. Ceza Kanunu’nun 225. maddesine “biyolojik cinsiyet” eklenerek LGBTİ+’lara ve iktidarın çizdiği makbul kadınlık ve erkeklik çerçevesinin dışında kalan herkese yönelik cezai yaptırımlar getirilmek isteniyor.⁶ Ayrıca Anayasa’nın 41. maddesinde yapılması planlanan değişiklik ile, feministler ve LGBTİ+’lar anayasal düzeyde hedef gösterilmek isteniyor.⁷

5 GONGO terimi, “Government Organised Non-Governmental Organisation” yani Hükümet Güdümlü/ Destekli Sivil Toplum Kuruluşu’nun kısaltmasıdır.

6 Oğulcan Özgeçen, “LGBTİ+’lar Medeni Kanun ve Ceza Kanunu’nda Yapılması Öngörülen Değişikliklerle Hedefte,” *Kaos GL*, 27 Şubat 2025, <https://kaosgl.org/haber/lgbti-lar-medeni-kanun-ve-ceza-kanunu-nda-yapilmasi-ongorulen-degisikliklerle-hedefte>

7 Kadının İnsan Hakları Derneği, “Kadın ve LGBTİ+ Örgütleri Olarak Muhalefet Partilerine Çağrımızdır: Anayasa Değişikliğine Hayır,” 20 Ocak 2023, <https://kadinininsanhaklari.org/kadin-ve-lgbti-orgutleri-olarak-muhalefet-partilerine-cagrimizdir-anayasa-degisikligine-hayir> ve Hepimiz İçin Anayasa Koordinasyonu, kadın ve LGBTİ+ örgütlerinin Anayasa değişikliklerine karşı ortak kampanyası, erişim: 28 Mayıs 2025, <https://hepimizicinanayasa.org/>

Kadın hareketi, Türk Ceza Kanunu reformuyla kadınların bedenleri ve cinsellikleri üzerindeki haklarının tanınmasını sağlayarak, ceza hukukunun felsefesini dönüştürmüştü. Bugün ise kadınların yaşamı, emeği ve cinselliği yeniden aile çerçevesinde tanımlanmaya, örgütlü mücadeleyle güçlenen LGBTİ+ görünürlüğü “geleneksel ailenin düşmanı olmak” söylemi üzerinden kriminalize edilmeye çalışılıyor.

Tüm bu karamsar tabloya rağmen, bugün feminizm ve kadın hareketi 2000’li yıllara göre toplum içerisinde çok daha geniş bir karşılık buluyor. Tüm yasaklamalara ve baskılara rağmen direnmeye, heteronormativite ve patriyarkayı köklerinden sarsmaya devam ediyoruz. Kazanımlarımıza yönelik saldırılar, aynı zamanda mücadelemizin etkisinin göstergesi. Bu bilinçle, haklarımıza ve mücadelemizin tarihine her zamankinden daha güçlü sahip çıkıyoruz.

Berfu Şeker
Kadının İnsan Hakları Derneği

ÖNSÖZ

Türkiye’de 2000 yılından bu yana kadın hareketi tarafından yürütülen başarılı kampanyalar sonucunda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik önemli reformlar yapıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 2001 yılının Kasım ayında kabul edilen yeni Medeni Kanun ile evlilikte erkeğin üstünlüğünü varsayan maddeler feshedildi ve kadınlara yeni haklar tanındı.

Medeni Kanun reformunun akabinde Kadının İnsan Hakları Derneği “Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu” isimli bir kampanya başlattı. Üç yıl süren yoğun ve güçlü bir kampanyanın ardından 26 Eylül 2004 tarihinde yeni Türk Ceza Kanunu parlamento tarafından kabul edildi. 2002-2004 yılları arasında yürütülen kampanyanın başarısı sayesinde, yeni Türk Ceza Kanunu’nda kadınların ve kız çocuklarının başta cinsel ve bedensel hakları olmak üzere, kadınların insan haklarının korunmasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik otuzdan fazla maddede önemli değişiklik yapıldı.

Türkiye’de Kadınların Hukuki Statüsü başlıklı yayınınızın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş bir versiyonu olan bu kitapçıkta, son dönemde yapılan reformların ardından Türkiye’de yaşayan kadınların yeni hukuki statüsüne dair kısa ama kapsamlı bir özet sunuyoruz. Kitapçık, yeni Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu’yla birlikte, kadınların elde ettikleri temel kazanımlara yer veriyor ve Türkiye’de kadınların hayatını şekillendiren kanun ve yönetmelikler hakkında bilgi sunuyor. Ev içi şiddetten kadınların siyasal katılımına, cinsel haklardan kadınların ekonomik bağımsızlık hakkına kadar pek çok konu ele alınıyor. Bu kitapçığın aktivistler, araştırmacılar, akademisyenler, feministler ve dünya genelinde sosyal adalet ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularıyla ilgilenen herkes için faydalı bir kaynak ve savunuculuk aracı olmasını umuyoruz.

Yeni Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu ile elde edilen kazanımları önemsemekle birlikte, yasal değişikliklerin kadınların gündelik yaşamlarında insan haklarından tam olarak yararlanabilmeleri için yeterli olmadığının farkındayız. Yasalar ile geleneksel pratikler arasında hâlâ gerilim ve çelişkiler bulunuyor. Bu bağlamda, toplumsal değişimi amaçlayan yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası eylemler arasında bağlantı kurma misyonumuzun kritik önem taşıdığına inanıyoruz. Eşitlik mücadelesini ancak kadınlar arasındaki dayanışmayı büyüterek sürdürebiliriz. Bu noktada, Türkiye’deki kadın grupları ve aktivistler arasındaki yaygın işbirliğinin öneminin altını çizmek gerekiyor. Türkiye, İslamcı sağın ve milliyetçilerin mecliste gösterdikleri dirence ve küresel atmosfere de hakim olan muhafazakarlığa rağmen, son beş yıl içinde ülke çapındaki kadın örgütlerinin iki kez bir araya gelerek ortak taleplerini dile getirmelerine ve haklarını elde etme çabalarına tanık oldu.

Kadının İnsan Hakları Derneği
İstanbul, Şubat 2005

GİRİŞ:

MEDENİ KANUN VE TÜRK CEZA KANUNU REFORMLARI

Geçtiğimiz on yılda Türkiye, büyük ölçüde kadın hareketinin kararlı ve başarılı savunuculuk çabaları sayesinde kadının insan haklarının hayata geçirilmesi açısından önemli gelişmelere sahne oldu. Anayasa'daki cinsiyet eşitliği ilkesine ve Türkiye'nin imzaladığı çok sayıda uluslararası belgeye rağmen, 90'lı yılların sonlarına kadar medeni kanun, ceza kanunu ya da iş kanunu dahil olmak üzere ulusal mevzuatta ayrımcı hükümler ve patriyarkal bir bakış açısı hakimdi. Ancak bu durum, 1998 yılında aile içi şiddet⁸ önlemeyi amaçlayan koruma kararlarına ilişkin kanunun kabul edilmesiyle başlayan, 2001 yılında Medeni Kanun reformu ve son olarak 2004 yılında Türk Ceza Kanunu reformu ile devam eden hızlı bir değişim sürecine girdi. Bu reformlar sayesinde kadınlar insan haklarını kullanabilecekleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğini tam olarak talep edebilecekleri yasal zemine büyük ölçüde kavuştu. Daha önceki yasal sistem, erkeklere evlilik içinde üstünlük tanıyor, kadınları medeni, ekonomik ve sosyal haklardan mahrum bırakıyor ve kadınların aile içindeki karar alma gücünü kısıtlıyordu. Kadın bedenini ve cinselliğini erkeğin, ailenin ve toplumun malı olarak görüyor ve ayrıca zorla evlendirme, evlilik içi tecavüz, "namus cinayetleri" gibi insan hakları ihlallerini meşrulaştırıyordu. Bu yasal sistem, Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu reformlarıyla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerini küresel insan hakları normlarına uyumlu biçimde hayata geçirmek için kapsamlı bir şekilde değiştirildi.

Bu reformların hiçbirisi Türkiye'deki kadın hareketi için kolay elde edilen kazanımlar değildi. Çoğu zaman meclis, hükümet yetkilileri ve medya içinde direnç gösteren muhafazakar güçlerle karşı karşıya kalan kadınlar, yalnızca etkili ve çeşitli savunuculuk stratejileri bulmak için değil, aynı zamanda taleplerini ve gündemlerini sürekli değişen bir siyasi atmosferde duyurmak için de mücadele etmek zorunda kaldılar. Bu giriş, Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu reformları için yürütülen iki kampanyayı özetlemenin yanı sıra bu yayında ele alınan sorunların ana hatlarına ve Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için alınması gereken diğer tedbirlere genel bir bakış sunmayı amaçlıyor.

8 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, koruma kararının alınabilmesi için evli olmayı ya da aynı çatı altında yaşayan aile bireylerinden biri olmayı gerektiriyordu.

MEDENİ KANUN REFORMU: 50 YILLIK BİR HİKAYE

Evlilik içinde erkeğin üstünlüğünü fesheden ve böylece aile içinde kadın ve erkek eşitliğini tesis eden yeni Medeni Kanun, 22 Kasım 2001 tarihinde TBMM tarafından onaylandı ve 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girdi. Yeni Medeni Kanun, evlilik sırasında edinilen malların eşit şekilde paylaşılmasını geçerli mülkiyet rejimi olarak belirledi ve kadınların hane içinde bugüne kadar harcadığı görünmeyen emeğe ekonomik bir değer attetti. Ayrıca yeni Medeni Kanun ile daha önce erkekler için 17, kadınlar için 15 olan yasal asgari evlilik yaşı hem kadınlar hem erkekler için 18'e yükseltildi; evlilik dışında doğan çocuklara evlilik içinde doğanlarla aynı miras hakları sağlandı ve bekar ebeveynlerin evlat edinmesine izin verildi.

Ek olarak, Ekim 2001 tarihinde Anayasa'nın 41. maddesi değiştirilerek aile "eşler arasında eşitliğe dayalı bir kurum" olarak yeniden tanımlandı. Yeni madde "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasındaki eşitliğe dayanır" şeklinde düzenlendi.

Dönemin İsviçre Medeni Kanunu'ndan tercüme edilerek uyarlanan 1926 tarihli eski Medeni Kanun, kadınları aile içinde ikincil konuma indirgeyen birçok madde içeriyordu. Örneğin, koca evin reisi olarak tanımlanmıştı; ikametgah ve çocuklar üzerinde son sözü söyleme hakkı kocaya verilmişti.

1926 tarihli Medeni Kanunu'nun kadınların lehine yeniden düzenlenmesi için hukuk alanındaki ilk teşebbüs 1951 yılında gerçekleşti. 1951'den bu yana Adalet Bakanlığı tarafından çok sayıda komisyon kuruldu ve Medeni Kanun'da kapsamlı bir reform yapılması için çeşitli teklifler hazırlandı. Ancak 2001 yılına kadar böyle bir reform gerçekleştirilemedi.

1960'lar ve 1970'lerde, Cumhuriyet'in ilanından bu yana devam eden son derece baskın devlet kontrolüne bir tepki olarak sağ ve sol ideolojilere sahip siyasi hareketler, Türkiye'deki siyasi tartışmalara ve faaliyetlere yön verdiler. Bu bağlamda kadınlarla ilgili meseleler Marksist söylemler altında toplandı. 1970'lerin "anarşi ortamına" son vermenin tek yolu olarak lanse edilen 1980 askeri darbesi her türlü muhalefeti zor kullanarak bastırdı, kitlelerin sistematik depolitizasyonu için çalıştı ve IMF (Uluslararası Para Fonu) tarafından formüle edilen neoliberal ekonomi politikalarını hayata geçirdi. Bu baskı ve korku ortamında muhalefet etme ve taleplerini dile getirme cesaretini gösteren ilk yeni toplumsal hareket, feminist hareket oldu.

Yeni feminist hareketin etkisi

1980'lerden sonra yeni ve güçlü bir feminist hareketin yükselişi kadınlar açısından önemli kazanımlarla sonuçlandı ve Medeni Kanun reformunun nihai olarak yasalaşmasının yolunu açtı. Feminist hareket, yirmi yıl içinde birtakım yasal değişiklikler yapılmasını sağladı. Bu kapsamda, kadınların ev dışında çalışmaları için kocalarından izin almaları gerektiğini belirten Medeni Kanun'un 159. maddesinin feshedildi. Tecavüze maruz bırakılan kişinin seks işçisi olması halinde faille verilen cezalarda üçte bir oranında indirim öngören Türk Ceza Kanunu'nun 438. maddesinin yürürlükten kaldırıldı. Ayrıca, aile içi şiddete maruz bırakılan kişilerin, şiddet failine karşı "koruma emri" çıkartmak için dava açabilmesine olanak tanıyan yeni bir aile içi şiddet kanununun yapılmasını sağladı.

Ancak, feminist hareketin çabaları ve küresel kadın hareketinin Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) gibi sözleşmelerle elde ettiği kazanımlar, Türkiye'de siyasal İslamcı sağıın yükselişi ve PKK ile Türk Silahlı Kuvvetleri arasında yaşanan silahlı çatışmaların toplumsal etkisiyle karşı karşıya kaldı. Bu süreç, toplumun muhafazakar, milliyetçi, militarist ve gelenekçi eğilimlerini daha da güçlendirdi.

1980 askeri darbesinden dört yıl sonra, feminist hareketin de yükselişine sahne olan 1984 yılında Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun tasarısıyla Medeni Kanun reformu kamuoyunda yeniden tartışılmaya başlandı. Çeşitli kadın grupları güçlerini birleştirerek TBMM'ye bir dizi dilekçe sundu ve tasarının kabul edilmesini talep etti.

Ancak, 1985 yılında CEDAW'ın onaylanmasına ve kısa süre içinde sözleşmenin bazı maddelerine konulan çekincelerin kaldırılacağına dair verilen söze rağmen yasa tasarısı meclise taşınmadı.⁹ Verdiği bu sözle Türkiye, mevzuatındaki ayrımcı hükümleri değiştirme taahhüdünü vurgulamıştı. Bu taahhütler 1993 yılında Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesi'ne sunulan ülke raporunda da yinelenmişti.

1994 yılında, yeni bir Medeni Kanun tasarısı hazırlamak üzere yeni bir komisyon kuruldu. Aynı yıl Kadının İnsan Hakları Derneği olarak uluslararası bir mektup ve faks kampanyası başlattık ve Medeni Kanun'da kadınlar için tam eşitlik talep ettik. Dünyanın dört bir yanından yüzlerce sivil toplum örgütü

9 Türkiye CEDAW'ı 1985'te imzalarken iç hukukuyla uyumsuzluk gerekçesiyle bazı maddelere çekince koymuştu. Bu çekinceler, özellikle Medeni Kanun'la bağlantılı olarak, kadınların medeni hakları ve aile içinde eşitliğine ilişkin hükümlere odaklanmıştı. Çekince konulan maddeler arasında kadınlara sözleşme yapma, mülk yönetimi ve ikametgah seçimi konularında erkeklerle eşit hak tanınması ve evlilik süresince ve sonrasında eşit haklar, çocuklarla ilgili sorumlulukların eşitliği, aile adı ve meslek seçimi gibi kişisel haklar bulunmaktaydı. Türkiye, 30 Eylül 1999'da bu çekinceleri tamamen kaldırmıştır.

kampanyaya katılarak taleplerimizi destekledi. Türkiye'nin CEDAW'a yönelik taahhütleri, 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Birleşmiş Milletler 4. Dünya Kadın Konferansı'nda ve 1997 yılında CEDAW'a sunulan ikinci ve üçüncü birleştirilmiş dönemsel ülke raporunda tekrarlandı. Nihayet komisyon tarafından yeni bir yasa tasarısı hazırlandı ve 1998 yılının Eylül ayında TBMM'ye sunuldu. Ancak, 1999 yılının Nisan ayında yapılan genel seçimler nedeniyle, kanun tasarısını ve kanunlaşma sürecini tamamlamak için yeni bir komisyonun kurulması gerekti. O dönem Batı medyası Medeni Kanun reformunun Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin bir sonucu olduğu yönünde bazı spekülasyonlara yer vermişti. Oysa, Türkiye'nin AB üyeliğine adaylığı Aralık 1999'da, yani Medeni Kanun tasarısının hazırlanmasından sonra resmi olarak ilan edildi. Bu nedenle Türkiye'nin AB üyeliğine adaylığının, süreci hızlandırma ihtimali olsa da sürecin birincil itici gücünün bu olduğu söylenemez. Dahası, ileride tartışılacağı üzere, meclisteki siyasal İslamcılar ve milliyetçiler AB adaylık sürecine rağmen Medeni Kanun reformuna karşı direndiler ve bu direnç ancak kadınlar tarafından ülke çapında yürütülen büyük bir kampanya ile aşıldı.

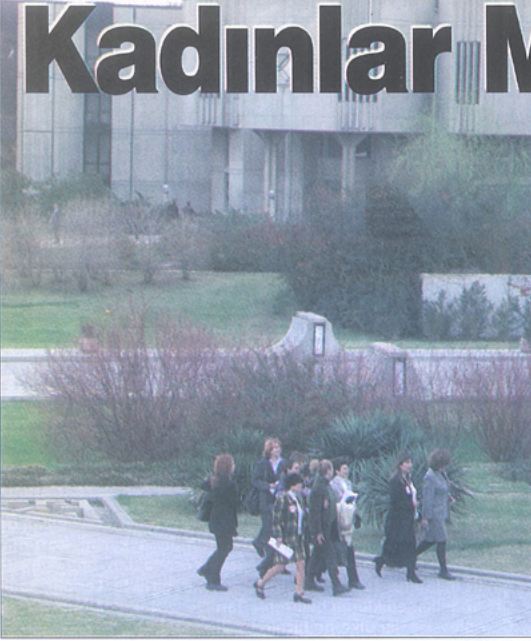
Kadın grupları ülke çapında bir kampanya için bir araya geliyor

Yasa tasarısı TBMM Adalet Komisyonu'nda 2000 yılının Nisan ayında görüşülmeye başlandı ve görüşmeler 2001 yılının Haziran ayına kadar sürdü. Bazı reformlar parlamentodaki siyasal İslamcılar ve milliyetçiler tarafından güçlü bir direnç ile karşılandı. Bu gruplar kadın-erkek eşitliğinin "ailede anarşi ve kaos yaratacağını" ve dolayısıyla "Türk ulusunun temellerine bir tehdit teşkil ettiğini" savunuyorlardı.

2001 yılının başında ülkenin dört bir yanından 126 kadın grubu bir araya gelerek büyük bir kampanya başlattı. Kampanyanın başlamasından kısa bir süre sonra evlilik içinde edinilen malları düzenleyen maddede yapılacak reform en çok tartışılan konu oldu. Yeni Medeni Kanun'un ilk taslağı evlilik içinde edinilen tüm malların eşler arasında yarı yarıya paylaşılmasını öngörüyordu. Milliyetçiler ve siyasal İslamcılar 1926'dan beri Türkiye'de geçerli olan mal ayrılığı rejiminde ısrar ettiler. Evlilik sırasında edinilen malların eşler arasında eşit paylaşımının Türk geleneklerine aykırı olacağını, aileyi evlilik birliğinden ziyade bir şirkete dönüştüreceğini, aile içindeki sevgi ve şefkati yok edeceğini, boşanma oranını artıracığını ve sonuç olarak Türk toplumunu bozacağını iddia ettiler.

Maddenin reformuna karşı çıkan kesimler, kadın gruplarının yürüttüğü kampanya sonucunda, evlilik süresince edinilen mallardan kadınlara eşit pay alma hakkı

Kadınlar Meclis'e yürüdü

Kadın örgütleri temsilcileri Medeni Kanun için vekillerin kapısına dayandı. MHP'li Bıçakçioğlu'nun **'gül jesti'** bile hanımları yumuşatmaya yetmedi

MEDENİ Kanun değişikliği yasa tasarısının, evliliklerde yasal mal rejimi olarak, "evlilik süresince edinilmiş malların eşler arasında eşit paylaşımını" öngören 202. maddesinin, DSP, MHP ve FP'lilerin oylarıyla değiştirilmesine tepki gösteren 46 kadın örgütünün temsilcileri, dün TBMM'ye gelerek, Adalet Komisyonu'nun, tasarının bu maddesine muhalif üyelerinin "kapısına" dayandılar. Bayanların tepkisini gül hediye ederek yatıştırmaya çalışan MHP Trabzon Milletvekili Orhan Bıçakçioğlu, maddenin değiştirilmesi için komisyonda tekrarı müzakere yapılmasına karşı olduğunu ve yenilenmesine karar verilmesi halinde, oylamaya katılmayacağını söyleyince, hanımlardan beklemediği bir tepki gördü.

'ÇİÇEK YERİNE OY İSTERİZ'

Kadınların istediği mal paylaşımı rejiminin en ateşli muhalifleri arasında yer alan MHP'li Bıçakçioğlu, odasının darlığı nedeniyle 46 örgütü temsil eden 12 bayan ziyaretçiye, halkla ilişkiler binasının koridorunda kabul etti. Bıçakçioğlu, "Sizi çiçeklerle karşılamak istedim" diyerek, tüm bayanlara tek tek 1 adet gül verdi. "Bu güllerle bizden özür mü diliyorsunuz? Çiçeğinizi değil, oyunuzu istiyoruz" diyerek bu jesti kabul etmeyen hanımlar, Bıçakçioğlu'nun "Ben istediğiniz yönde tavır takmadım" sözü üzerine gülleri aldılar.

Edinilmiş malların paylaşımı rejiminin uygulamada sorun çıkartacağını ve boşanma halinde eşler arasında daha büyük tartışmalara yol açacağını savunan Bıçakçioğlu, "Biz niye İsviçre'nin eskittiği, vazgeçtiği bir yasayı kabul edelim?" diye sordu. Hukukçuların da, bu rejimin uygulamasına yönelik tereddütleri bulunduğunu kaydeden Bıçakçioğlu, "Bu kabul edilirse, nikah kıyacak adam bulamazsınız" diye konuştu.

'VEBALİ MHP'YE KALIR'

Hanımlar ise, DYP ve DSP'lilerden destek sözü aldıklarını vurgulayarak, "Eğer bu yasa çıkmazsa, tüm vebali MHP'nin üstüne kalacak. Nüfusun yüzde 51'ini oluşturan kadınların oyunu küçümsemeyin" uyarısını dile getirdiler. Bıçakçioğlu bu çıkış üzerine hanımlara, "Eğer komisyonda bu madde için tekrarı müzakere açılırsa, oylamaya katılmam. Bu da size destek anlamına gelir. Ben katılmazsam, tasarı komisyondan geçer. Ama asıl önemli olan TBMM Genel Kurulu'nda ne olacaktır?" açıklamasını yaptı. Bunun üzerine hanımlar da, "Güllerinizi iade ediyoruz. Komisyon toplantısının yapılacağı çarşamba gününe kadar sizde ödünç kalsın. Bizim için oy vererseniz, güllerinizi ahırız" diyerek, MHP'li vekilin yanından ayrıldılar.

GÜLLER ELİNDE KALDI

Sizi çiçeklerle karşılamak istedim.

Çiçeğinizi değil, oyunuzu istiyoruz.

Bu rejim kabul edilirse nikah kıyacak adam bulamazsınız.

Kadın örgütlerinin temsilcileri, edinilmiş malların paylaşımı rejimine geri dönülmesi için destek istedikleri MHP'li Orhan Bıçakçioğlu'nu yaptıkları eleştirilerle terlettirdi. Kadınlar MHP'li vekilin hediye ettiği gülleri de iade ettiler. Fotoğraflar: Ali EKEYILMAZ

tanıyan yeni mal rejimini kabul etmek zorunda kaldı. Ancak, yasa değişikliğine muhalefet eden gruplar tarafından son anda yapılan bir değişiklik ile bu madde sadece 1 Ocak 2002 tarihinden sonra edinilen mallar için geçerli sayıldı. Kadın grupları, bu yasanın iptali için savunuculuk faaliyetlerini halen sürdürüyor.

Toplumun farklı kesimlerini temsil eden 126 kadın grubunun işbirliğiyle hayata geçen kampanya, siyasal İslamcılar ve milliyetçilerin gösterdiği direncin aşılmasında ve reformun nihai olarak hayata geçirilmesinde kilit bir rol oynadı. Kampanya, kadın-erkek eşitliğine yönelik itirazların itibarını yitirdiği genel bir atmosfer yaratmakta başarılı oldu.

Aileye yeni bir yaklaşım

Yeni Medeni Kanun, aileye ve kadının aile içindeki rolüne yeni bir yaklaşım getirdi. Kadınların hak ve görevlerini kocaları üzerinden tanımlayarak onları yasal açıdan ikincil bir konuma iten eski yasal yaklaşım terk edildi ve aile eşler arasında eşitliğe dayalı bir birlik olarak tanımlandı. Sonuç olarak bu yeni anlayış yeni Medeni Kanun'un diline de yansdı. "Karı" ve "koca" terimlerinin yerini "eşler" aldı. Ayrıca, hukuk dili önemli oranda sadeleştirildi ve güncel olmayan terimler anlaşılabilir modern terimlerle değiştirilerek kanun herkes için daha erişilebilir hale getirildi.

Aileye dair yeni yaklaşımın kendisini gösterdiği değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Erkek artık ailenin reisi değildir; eşler eşit karar alma yetkisine sahiptir ve evlilik birliğini birlikte yöneten eşit paydaşlardır.
- Eşler aile konutuna dair eşit haklara sahiptir.
- Eşler evlilik süresince edinilen mallar üzerinde eşit haklara sahiptir.
- Eşler eşit temsil yetkisine sahiptir.
- Evlilik dışında doğan çocuklar için kullanılan "gayrimeşru çocuk" kavramı feshedilmiştir; evlilik dışı doğan çocukların velayeti annelerine aittir.

KADIN BAKIŞ AÇISINDAN TÜRK CEZA KANUNU REFORMU KAMPANYASI

Medeni Kanun reformunun başarılı bir şekilde sonuçlanmasının hemen ardından, 2002 yılında KİH, Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu adıyla bir kampanya başlattı. Medeni Kanun, kadınların insan haklarının ulusal bağlamda düzenlendiği birincil alan olarak kabul edilirken, ceza kanununun kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgisinin daha az olduğu düşünülmektedir. Aslında ceza hukuku, kadına yönelik şiddetin en önemli türlerinden biri olan cinsel saldırı suçlarının düzenlenmesi ve kadınların cinsel, bedensel hakları ile üreme hak ve özgürlüklerinin korunması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu düzenlemeler, kadının insan haklarının ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesine önemli katkı sağlar. Bu bağlamda başlatılan Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu kampanyamız, ceza hukukuna toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının getirilmesini ve kadınların cinsel, bedensel ve üreme haklarının yasal olarak korunmasını amaçlıyordu.

Türk Ceza Kanunu 1926 yılında İtalyan Ceza Kanunu'ndan uyarlanmıştı. Kanun, o tarihten bu yana birçok değişikliğe uğramış olsa da içeriğinin yarısından fazlası 1920'lerin sonundan kalmaydı. Ayrıca, kanunda yapılan değişikliklerin neredeyse hiçbiri kadın hakları veya toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili değildi. Ceza Kanunu'nda tam bir reforma gidilmesi 1990'ların sonlarında meclisin gündemine defalarca gelmiş, ancak süreç hiçbir zaman sonuna kadar götürülmemişti. 2002 yılında AB adaylık süreci kapsamında 2000 tarihli Kanun Tasarısı hükümet gündemine tekrar alındı. Ceza Kanunu Tasarısı, Adalet Alt Komisyonu tarafından incelenmeye başlar başlamaz Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu kampanyası başlatıldı.

2002'nin başında KİH, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden sivil toplum örgütleri ve baro temsilcilerinin yanı sıra akademisyenlerin de katılımıyla Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu için ülke çapında bir çalışma grubu oluşturdu ve grubun koordinasyonunu üstlendi. Grup, hem yürürlükteki Türk Ceza Kanunu'nu hem de 2000 tarihli Ceza Kanunu Tasarısı'nı inceledikten sonra gerek yürürlükteki kanunun, gerek yeni tasarının aynı ayrımcı ve patriyarkal bakış açısını benimsediği ve kadınların insan hakları ihlallerini meşrulaştıran çok sayıda hüküm içerdiği sonucuna vardı. Bu sebeple o dönem kamuoyunun gündemindeki tek konu olan "namus cinayetlerinin" faillerine ceza indirimi öngören maddenin kaldırılması gibi tek tek maddelere odaklanmak yerine bütüncül bir reforma odaklanmak çok önemliydi. Ceza Kanunu'nun altında yatan ve üstü kapalı bir şekilde kadınların bedenlerini ve cinselliklerini erkeklerin, ailenin, toplumun malı olarak gören ve kadınların cinselliğinin muhakkak devlet tarafından kontrol edilip, baskılanması gerektiğini ima eden felsefenin tümüyle değiştirilmesi gerekiyordu.

Çalışma grubu, tasarımı bu bakış açısıyla gözden geçirip, diğer ülkelerin ceza kanunlarını da inceledikten sonra kelimesi kelimesine formüle edilmiş yeni maddeler halinde otuzdan fazla değişiklik içeren önerisini hazırladı. Önerilen maddeler 2002 yılında bir rapor olarak yayımlandı ve tüm milletvekillerine, STK'lara ve medya temsilcilerine gönderildi.

2002: Beklenmedik bir gelişme, erken seçimler ve siyasi İslamcı Adalet ve Kalkınma Partisi'nin zaferi

Çalışma grubunun çabaları devam ederken, sosyal demokratların liderliğindeki üç partili koalisyon, 2002 yılında yaşanan siyasi krizin ardından beklenmedik bir şekilde istifa etti ve bunu erken seçim kararı takip etti. O dönem, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Adalet Bakanı'nın genel seçimden üç ay önce istifa etmesini ve yerini bağımsız bir uzmana bırakmasını gerektiriyordu.¹⁰ Çalışma grubunun üyesi olan değerli hukukçu ve akademisyen Aysel Çelikel'in seçim öncesi dönem için bağımsız Adalet Bakanı olarak atanması olumlu bir sürpriz oldu. Kısa süren bakanlığı döneminde yasa taslağını gözden geçirmek üzere, içinde çalışma grubu üyelerinin de yer aldığı bir komisyon oluşturdu. Bu komisyonda kadınların talepleri doğrultusunda yasa taslağı büyük ölçüde yenilendi. Taslak, yenilenmiş haliyle de önerilen değişikliklerle çelişen hükümler içeriyordu. Yine de birçok önemli değişiklik yapıldı ve bu gelişmeler kampanya için umut verici bir başlangıç vaat etti.

Seçimlerden hemen sonra, analiz ve önerilerimizi içeren kitapçığımızı yeni parlamentonun tüm milletvekillerine tekrar gönderdik. Yeni Adalet Bakanı'ndan defalarca randevu talep ettik ancak tüm taleplerimiz reddedildi. Yeni hükümet, beklendiği gibi önerilerimizi ve yeni yasa taslağında yapılan tüm değişiklikleri yok saydı. Yeni hükümet tarafından hazırlanan yasa taslağı, Türk Ceza Kanunu'nun kadınlarla ilgili maddeleri dışındaki hemen hemen tüm maddelerinde reform yapılmasını öngörüyordu. Bir madde dışında kadınlarla ilgili tüm maddeler, eski Türk Ceza Kanunu'ndan aynen alınmıştı. Kadınlarla ilgili tek değişiklik önerisi, yasal kürtaj süresinin 10 haftadan 12 haftaya uzatılmasıydı ve bu değişiklik daha sonra Adalet Alt Komisyonu'nda iptal edildi.

Hükümet bu süreçte uzmanların ya da sivil toplumun görüşlerine başvurmadı. Çalışma grubunun yasa taslağı meclise sunulmadan önce bir kopyasını edinmeye dair talebi göz ardı edildi, taslağın kopyasını ancak hükümete yakın üçüncü kişiler aracılığıyla edinebildik.

10 Bu madde 2017 yılında gerçekleşen Anayasa değişiklikleri ile birlikte kaldırılmıştır.

Kadınlar hemfikir: TCK tasarısı kadının insan haklarını korumuyor

Kadının Ceza Kanunu isyanı

TCK Kadın Çalışma Grubu, TCK tasarısına sert eleştiriler yöneltti: Kadın-erkek eşitliği sağlansın, namus cinayetine indirim yapılmamasın, evlilik içi tecavüz suç olsun, 'hayâ ve edep' gibi kavramlar kullanılmamasın

'Kadın' tanımı

Dokuz ayrı kuruluştan meydana getirilen TCK Kadın Çalışma Grubu, hükümet gündemindeki Türk ceza kanunu tasarıсын, kadının insan haklarını korumadığını açıkladı. Getirilen eleştiriler ve önerilen değişiklikler şöyle: 'Kadın: Bu deyin kulları da kapsar' ifadesi tasarıdan çıkson. Gerçekce net: Kadının evli, bekâr, bakire veya seks içişi olup olmaması hukukten ayrırm yaratacak nederler değıl.

Töreye taviz

Haksız tahrîkin 'namus' cinayetlerinde indirimde yol açamayacağı açıkça yazılmalı, yoksa bu cinayetlere karşı alınan tedbirler yetersiz kalır. Ayrıca, 'töre ve namus gödiüsüyle öldürme' eylemleri, 'nitelikli öldürme' kapsamına alınmalı. 'İzâ geçme' kavramı yerine 'tecavüz' kavramı kullanılmalı. Evlilik içi tecavüz suç olarak kanuna girmeli. Bakire olmayan kadınlara tecavüz 'daha hafif bir suç' sayılmamalı.

'Evlên kurtul' olmaz

'Küçüklerin rızâ ile ırzına geçilmesi' ifadesi çok yanlış; 15 yaşını geemeyenlerin cinsel istismarında rızadan bahsedilemez. 'Edep ve hayâ' gibi öznel yorumlara açık kavramlar TCK'dan çıkson. Evlenme mükâdesiyle kız kaçırmaıdır indirim uygulanmasın. Cinsel bütünlüğe karşı suç işleyenlerin evlenerek ceza kovuşturmasından kurtulması da kaldırılmalı.

DEMET BİLGİNİN HABERİ 5. SAYFADA

Radikal, 24 Mayıs 2003

Geniş çaplı bir kampanyanın başlatılması: 2003-2004

Karşı karşıya kaldığımız ağır geri tepme ve hükümet yetkililerinin çalışma grubu üyeleriyle görüşmeyi ısrarla reddetmesi üzerine geniş çaplı bir kampanya başlatmaya karar verdik. Kampanya, Mayıs 2003'te bir basın toplantısıyla başlatıldı. Bu toplantıda kanun taslağında önerilen değişiklikler ve hükümetin bunlara karşı gösterdiği direnç medyayla paylaşıldı. Basın toplantısı aynı zamanda çalışma grubumuzu genişletmeye ve ulusal çapta bir platforma dönüştürmeye aracı oldu; platforma insan hakları ve LGBTİ+ grupları dahil olmak üzere 30'dan fazla sivil toplum örgütü katıldı. 2003-2004 yılları arasında Ankara ve İstanbul'un yanı sıra Türkiye'nin daha küçük şehirlerinde de çok sayıda konferans, toplantı ve basın toplantısı düzenlendi. Platform üyeleri, Adalet Alt Komisyonu, Adalet Komisyonu, AB yetkilileri ve medya temsilcileri nezdinde yoğun lobi faaliyetleri yürüttü; taleplerini dile getirmek üzere birkaç kez TBMM'yi ziyaret etti. Taslağa son şeklini verme görevini üstlenen Adalet Alt Komisyonu'nun çalışmaları da günün gününe takip edildi.

Platform olarak, önerilen değişikliklere çok iyi hazırlanmış olmamızın yanı sıra medyanın etkin kullanımı, muhalefetten ve komisyon danışmanlarından ittifaklar edinme gibi çeşitli stratejiler geliştirmemiz, taleplerimizin büyük bir kısmının alt komisyon tarafından kabul edilmesini kolaylaştırdı.

Yasa tasarısı Adalet Komisyonu'nda yeniden görüşülürken, platform geri kalan talepleri için savunuculuk çalışmalarına devam etti. Alt komisyonda önemli değişiklikler yapılmıştı; ancak "namus cinayetleri" ve bekaret testi ile ilgili bazı önemli talepler tasarıya hala dahil edilmemişti. Üstelik lobi faaliyetleri yürütecek milletvekili sayısı iki katına çıkmışken, geri tepmenin olmayacağından emin olmamız ve kalan değişiklikler için savunuculuk yapmamız gerekiyordu. Tasarı, Adalet Komisyonu'nda yeniden görüşülürken bir madde geri çekildi: Kadınların ve LGBTİ+'ların savunuculuk çabaları neticesinde alt komisyonda suç olarak tanım-

lanan cinsel yönelim temelli ayrımcılık, oturum esnasında Adalet Bakanı'nın son dakika müdahalesiyle tasarıdan çıkarıldı. 15-18 yaş arası gençlerin rızaya dayalı cinsel ilişkilerini suç sayan yeni maddelerin eklenmesi ve ifade özgürlüğünü tehdit eden, cinsel yönelime dayalı ayrımcılığı meşrulaştıran yeni bir "müstehcenlik" maddesinin formüle edilmesi, diğer olumsuz gelişmeler arasındaydı.

Meclis, yeni Türk Ceza Kanunu'nu oylamak üzere Eylül 2004'te özel bir oturuma çağırıldı. Türkiye'nin dört bir yanından kadınlar, platformun kalan taleplerini kabul ettirmek için lobi faaliyetleri yürütmek üzere harekete geçti. Kalan talepler için yaptığımız savunuculuk, Başbakan'ın son dakikada "zina"yı yeniden suç haline getirme önerisinin neden olduğu büyük kamuoyu tartışmasının gölgesinde kaldı; bu öneri daha sonra kamuoyu ve AB baskısı sonucunda geri çekildi. Yasanın oylanmasından hemen önce, KİH olarak kalan taleplerimizi dile getirmek için uluslararası bir faks kampanyası başlattık. Nihayet, yasa tasarısı 26 Eylül 2004 tarihinde Meclis'te kabul edildi.

Kampanyanın kazanımları: Otuzdan fazla yasa değişikliği

■ RESMİ GAZETE'DE YAYINLANAN YASADA YENİ SUÇ VE CEZALAR DA VAR

İŞE YENİ TCK

Cumhurbaşkanı Sezer'in de onayladığı ve 1 Nisan 2005 günü yürürlüğe girecek yasada, suçla ilgili yeni tanımlar da yer alıyor. Çok tartışılan kapkaç ise "nitelikli hırsızlık" tanımı yapıldı ve cezası arttırıldı...

ZINA tartışmalarından ardından TBMM'de kabul edilen yeni Türk Ceza Kanunu, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in onayından sonra Resmi Gazete'de yayınlandı. Yani 1 Nisan 2005'te yürürlüğe girecek. Yasayla Türk ceza sisteminde, bekarte kontrolü, hukuk tahvil, tecavüzün yeni evrimine gibi birçok çok tartışılan sorundan kurtulacak. İşte Nisan 2005'ten itibaren yeni suç ve cezaların da sisteme sokan maddeler...

BEKARTE
Yasa ile Dimpada sadece Türkiye'ye değil, uygulanacak bekarleri arttırmak suç olacak. Bekarte kontrolü, ancak mahkeme kararıyla yapılabilir. Zada, bekarte kontrolü uygulanmaz hapce cezası verilecek.

KÜRTAJ
Rızası olmadan kadının çocuğunu dışarıdan kürtaj 5 yıldan 10 yıla, tıbbi zorunluluk olmadıkça kadına, cezası olan biki, 10 haftaya geçen bebeli dışarıdan kürtaj 2-4 yıl, kadın hakkında 1 yıla kadar hapce cezası verilecek. Nitelikli olmayan kürtajın cezası dışarıdan kürtajın cezası 2 yıldan 5 yıla, kadın hapce, 10 haftadan itibaren çocuk dışarıdan kürtajın kadını 1 yıla kadar hapce cezası uygulanacak. Tecavüz sonrası gerçekleştirilen hamilelik, kürtajın sonu 20 hafta olacak.

CİNSEL İLİŞKİ
15 yaşın bitimini çocukla biki, tehdit olmaksızın biki ile olan kürtaj, kürtajı biki ile olan 2 yıla kadar hapce cezası verilecek. Kürtajın sonu 20 hafta olacak. Kürtajın sonu 20 hafta olacak.

TECAVÜZ
Tecavüzün mağduru olan kadını, tehdit olmaksızın biki ile olan kürtaj, kürtajı biki ile olan 2 yıla kadar hapce cezası verilecek. Kürtajın sonu 20 hafta olacak.

ÇOK EŞLİLİK
Büyük çok eşlilik, biki ile olan kürtaj, kürtajı biki ile olan 2 yıla kadar hapce cezası verilecek. Kürtajın sonu 20 hafta olacak.

CİNSEL TACİZ
Cinsel taciz suçunun mağduru olan kadını, tehdit olmaksızın biki ile olan kürtaj, kürtajı biki ile olan 2 yıla kadar hapce cezası verilecek. Kürtajın sonu 20 hafta olacak.

UÇAK KAÇIRMAK
Cebir ve tehdit kullanarak ya da biki ile hava ulaşım aracının hareket etmesini engellemek veya bu amaçla gücüne dayalı olarak yerdan hapce cezası verilecek. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz.

RÜŞVET ALMAK
Ağır suçların müberrri hapce, hükümlerine bakiye bakiye devran olacak, adı güvenciler olacak. Müberrri hapce cezası hükümlerine bakiye bakiye devran olacak. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz.

CEZA-İ EHLİYET
Suçu işlediği sırada 12 yaşın dolmamış olan çocuklara ceza sorumluluğu olmayacak. Başkasına suç olarak kullanılan kişi fail olarak sorumlu tutulacak. Kanun yeteneği olmayan kişi veya çocukların suçun işlenmesinde suç olarak kullanılan kişilerin cezası, suçun bakiye bakiye devran olacak.

ANAYASA SUÇU
Cumhurbaşkanı'na hakaret eden kişi hakkında, 1 yıldan 4 yıla kadar hapce cezası verilecek. Türk bayrağını yitirmek, yitirmek veya sair surette ve alenen aygırlanmak 1 yıldan 5 yıla kadar hapce, biki ile 2 yıla kadar hapce cezası verilecek. Türkiye Cumhuriyeti'nin bakiye bakiye devran olacak. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz.

DEVLETİ TEHDİT
Cebir ve gücün kullanılarak T.C. Anayasası'nın imzalandığı devleti ortadan kaldırmaya veya bakiye bakiye devran getirmeye veya biki ile uygulanmasını istemeye teşebbüs edenlere aygırlanmış müberrri hapce cezası verilecek.

SUİKAST GİRİŞİMİ
Cumhurbaşkanı'na suikast bakiye bakiye devran olacak. Müberrri hapce cezası verilecek. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz. Uçak kaçırma 2 yıl veya az olamaz.

İŞKENCEYE CEZA
Cebir ve gücün kullanılarak T.C. Anayasası'nın imzalandığı devleti ortadan kaldırmaya veya bakiye bakiye devran getirmeye veya biki ile uygulanmasını istemeye teşebbüs edenlere aygırlanmış müberrri hapce cezası verilecek.

22

Star
14 Ekim 2004

Ve 'devrim' başladı

AB için son ödev olan yeni TCK'ya start verildi. AKP ve CHP, özgürlükleri ortak önergieyle genişletecek

Türkiye'nin AB'ye uyum kapsamında son ev ödevlerinden biri olan Türk Ceza Kanunu (TCK) Tasarısı için Meclis düğmeye bastı. Olanüstü toplanan TBMM, dün jet hızıyla tasarının 75 maddesini kabul etti.

Genel Kurul'da asarının tümü üzerinde görüşlerini açıklayan Adalet Bakanı Cemil Çiçek, AKP ve CHP milletvekillerini "uzlaşmayı bozmamaları" yönünde uyardı. Adalet Bakanı olarak kendisinin TCK gibi toplumun her kesimini ilgilendiren bir yasayı gündeme getirerek risk aldığı belirtten Çiçek "Adalet Bakanı olarak (Boyle gelmiş böyle gider) diyip netametti bir tasarı gündeme getirmek yerine işi öylece bir yere bırakıp bakanlığın tadını çıkarmak vardı, ana ben siyasi hayatımı boyunca zor olanı seçtin" dedi.

KABUL EDİLEN MADDELER

Tasarının dün kabul edilen maddeleri şu düzenlemeleri içeriyor.

■ **RASTGELE CEZA YOK:** Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemeyecek ve güvenlik tedbiri uygulanamayacak. Böylece ne hükümetler ne de belediyeler vatandaşları için yasadaki olmayan cezalar koymayacak.

■ **MAGANDALARA AĞIR CEZA:** Olası kast tanımı ilk kez TCK'ya girdi. Böylece trafik canavarları, düğün ve meclislerden sonra ateş eden magandaları düşük cezalar almalarının önüne geçildi.

■ **TÖRE CİNAYETLERİNE İNDİRİM:** Mahkemelerin töre cinayetlerinde ceza indirimini için kullandıkları "haksız tahrik" maddesi değiştirildi. Bu değişiklik ile töre cinayetlerine indirim kalktı.

Adalet Komisyonu Başkanı Köksal Toptan'ın verdiği bilgiye göre u maddeler yeniden düzenlenecek:

■ Hakaret suçunu düzenleyen 125. maddede cezanın alt sınırı 6 aydan 3 aya inecek.
■ Ifade özgürlüğüyle ilgili maddeye "Açık ve yakın tehlikenin ortaya çıkması" koşulu eklenecek.

KADINLAR MECLİS'E YÜRÜDÜ

Töre kurbanı Güldünya'nın fotoğrafını taşıdılar

Türkiye'nin çeşitli yerlerinden 7 kadın platformu ve 80 kadın örgütünün üyeleri, namus cinayeti, bekaret kontrolü ile ilgili maddeler için Meclis'e yürüdü. "Devlet elini bedenimden çek", "Bekaret kontrolüne son", "Kadınlara özgürlük" gibi Türkçe ve Kürtçe pankartlar arasında, töre kurbanı Güldünya'nın fotoğrafının altında "Katillerini TCK koruyor" dikkat çekti.

Genel Kurul'u doldurdular

CHP, TBMM'ye gelen her kadın örgütünden 10'er kişiyi Genel Kurul'a aldı. Pankart açmaması ve slogan atmaması için uyarılan kadınlar dinleyici localarını doldurdu. Aİİ KEYİMLAZ

Sabah
15 Eylül 2004

Yeni Türk Ceza Kanunu, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının insan haklarının korunması yönünde önemli adımlar teşkil eden otuzdan fazla madde değişikliğini içeriyor. Kampanya kadın haklarını, kadınların bedensel ve cinsel özerkliğini korumak amacıyla Ceza Kanunu'nun felsefesini ve ilkelerini dönüştürmek için bütüncül bir reform gerçekleştirmeyi başardı. Aşağıda önemli değişikliklerin bir özeti yer alıyor.

Türk Ceza Kanunu reformu, kadınların kendi bedenleri ve cinsellikleri üzerinde söz sahibi olma hakkını kabul ederek eski Türk Ceza Kanunu'nun felsefesini değiştirdi. Bu amaçla, cinsel saldırı suçları topluma, aileye veya genel ahlaka karşı işlenen suçlar olmak yerine, bireylere karşı işlenen suçlar/cinsel bütünlüğün dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar olarak yeniden düzenlendi. İffet, ahlak, utanç, gelenekler veya edep gibi muğlak patriyarkal kurgulara yapılan tüm atıflar feshedildi ve kadınlara karşı işlenen bu tür suçların tanımları küresel insan hakları normlarıyla uyumlu hale getirildi.

İlk maddesinde amacının “bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak” olduğunu belirten yeni kanun, cinsel saldırı suçları için ilerici tanımlar ve daha yüksek cezalar getirdi. Kanun, evlilik içi tecavüzü suç saydı; “namus cinayetlerinin” faillerine verilen ceza indirimlerini önlemeye yönelik tedbirler aldı. “Bakire olmayan” ve “evli olmayan” kadınlara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldırdı; iş- yerinde cinsel tacizi suç saydı ve güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen cinsel saldırıları ağırlaştırılmış suç olarak kabul etti. Çocuklara yönelik cinsel istismarı düzenleyen hükümler, cinsel istismarın ne olduğunu açıkça tanımladı ve “çocuğun rızası” kavramını geçersiz kıldı. Failin, mağdurla evlenmesi halinde tecavüzü ve kaçırmayı meşrulaştıran hükümlerle, evlilik dışı doğan çocukları öldüren annelere ceza indirimi sağlayan madde kaldırıldı. “Müstehcen davranışları” düzenleyen madde, sadece kamusal alanda gerçekleşen cinsel ilişkiyi ve teşhirciliği suç kapsamına alacak şekilde değiştirildi.¹¹

Kabul edilmeyen talepler ve geri tepme

Kampanyamızın genel başarısına rağmen taleplerimizin dördü kabul edilmedi. Bunların arasında “namus cinayetlerinin” (sadece “töre cinayetleri” değil) ağırlaştırılmış cinayet olarak tanımlanması, cinsel yönelime dayalı ayrımcılığın cezalandırılması, bekaret testinin her koşulda suç sayılması ve yasal kürtaj süresinin 10 haftadan 12 haftaya uzatılması yer alıyor.

Dahası, yukarıda bahsedildiği gibi, Türk Ceza Kanunu Tasarısı Adalet Komisyonu’nda gözden geçirilirken gerçekleştirilen değişimlere karşı tepki mahiyetinde iki yeni madde eklendi. Bunlardan biri, şikayet edilmesi durumunda 15-18 yaş arası gençler arasında rızaya dayalı gerçekleşen cinsel ilişkilerin suç sayılmasını öngörüyor. Diğer yeni madde ise “müstehcen” materyallerin yayınlanmasını suç sayarak ifade özgürlüğünü tehdit ediyor ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılığı meşrulaştırıyor.

¹¹ Bu madde yıllar içerisinde ifade özgürlüğünü kısıtlamanın, LGBTİ+’ların varoluşunu cezalandırmanın, sanatsal ve kültürel üretimi sansürlemenin, kadınların cinselliğini ve bedenini muhafazakar ve erkek egemen bir anlayışla yargılamanın bir aracı haline geldi.

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN BÜTÜNLÜKLÜ BİR ŞEKİLDE SAĞLANMASINA YÖNELİK ATILMASI GEREKEN ADIMLAR

Kadına eşitlik sözde kaldı

CHP'nin, kadın-erkek eşitliğinde kadınlar lehine pozitif ayrımcılık getiren önergesi reddedildi. Önergeye AKP'li Sadık Yakut, Serpil Yıldız, Lokman Ayva ve Ertuğrul Yalçınbayır destek verdi

ANKARA - Anayasa değişikliği paketindeki kadın-erkek eşitliği 'sözde' kaldı. AKP, pozitif ayrımcılık ilkesi'nin Anayasa'yla güvence altına alınmasına geçit vermedi. CHP'nin bu konudaki iki önergesi AKP'ilerin oylarıyla reddedildi. Meclis'te dün AB'ye uyum için hazırlanan 10 maddelik Anayasa değişikliği teklifinin ilk tur görüşmeleri yapıldı. Maddelere geçilme- si CHP'nin de desteğiyle rekor oyla kabusu edildi. Gizli oylama 526 milletvekili katıldı. Sık olumlu o- ya karşı beş ret oyu verildi. Bir boş, altı da çekimser oy çıktı.

'Borcunuzu ödeyin'

Görüşmelere pozitif ayrımcılık tartışması damgasını vurdu. Pozitif ayrımcılık ilkesinin Anayasa'da açık bir hükümle yer almasını isteyen 40'a yakın kadın örgütünün temsilcileri de görüşmeyi izledi.

CHP'li Oya Araslı, 'pozitif ayrımcılık' konusundaki önerilerine destek isteyerek, "Size kadın olarak soruyorum. Evinizi emanet ettiğiniz anneniz, karınız, kız kardeşiniz yüzünüzü hiç kızzartı mı? Kadınlar evdeki dengesi koruyan düzeyimli politikacılar" dedi.

Bu değişikliği gerçekleştirmenin erkek milletvekillerinin hem bocu, hem yükümlülüğü olduğunu söyleyen Araslı, AKP'lilere şöyle seslendi: "CHP olarak değil, kadınlar olarak destek istiyoruz. Kadınlar borcunuzu ödeyin."

AKP savunmadada

AKP'li Nimet Çubukçu ise, Avrupa Anayasası ve BM Kadınlar Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin hakları eşit haline getinceye kadar özel önlemler alınmasını önerdiğini anımsattı. Çubukçu, Anayasa Komisyonu'nda teklife eklenen hükümler yıllardır özlünen ve kadın örgütlerinin beklendiği değişikliğin yapıldığını ileri sürdü. Teklifin gerekçesinin CHP'nin önerisini karşıladığını savunan Çubukçu, buna rağmen bir hukukçu olarak gerekçenin dikkate alınmayacağı endi-

Anayasa değişikliği paketinin Meclis'teki görüşmelerini 40'a yakın kadın örgütünün temsilcileri de izledi. Pozitif ayrımcılık reddedilince kadınlar Meclis'i terk etti. FOTOĞRAFLAR: MUSTAFA İSTEMİ

gesini taşıdığını söyledi. Çubukçu, CHP'nin önerisine de karşı çıktı.

Paketin tümü üzerindeki görüşmelerin tamamlanması ve maddelere geçilmesinin kabulünün ardından kadınları ilgilendiren ilk madde ele alındı. Anayasa'nın 'kanun önünde eşitlik' başlıklı 10. maddesinde, "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliği yaşama geçmesini sağlama yükümlüdür" şeklinde yeni

fıkra eklenmesine ilişkin madde üzerinde AKP grubu söz almadı.

CHP iki önerge verdi

CHP'li Gaye Erbatır ile Gökdağ Okuducu ise önergelerde destek istedi. Erbatır, Anayasa değişikliğiyle gündeme gelen fırsatın iyi değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak, kadınların eksik temsil sorununun çözülmesini istedi. Okuducu da, pozitif ayrımcılık

ilkesinin gerekçede olduğunu, bu yüzden madde metnine bu kadar açık konulmasına gerek olmadığı ileri süren AKP'lilere, "Sizceki oylarıyla bilinçleri karıştırmak- ta yarar yok. Eşitliği sağlıyana kadar olumlu ayrımcılık aklımıza ve içimize sindirmemiz lazım" diye seslendi. CHP'li kadın milletvekilleri pozitif ayrımcılık ilkesine ilişkin iki ayrı önerge verdi.

Adalet Bakanı Cemil Çiçek ise,

AB'ye üye 14 ülkede de benzer şekilde düzenleme olduğunu söyledi. Çiçek, teklifteki düzenlemenin devlete kadın-erkek eşitliğinin sağlanması için pozitif bir yükümlülük yüklediğini ileri sürdü.

Anayasa'nın 90. maddesinde de 'kanunlarla farklı hükümler içermesi halinde milletlerarası antlaşmaların esas alınacağı' yönünde değişiklik yapılacağını anımsatan Çiçek, bu düzenlemeye pozitif ayrımcılıkla ilgili tereddütlerin ortadan kalkacağını ifade etti.

Kapusuz'dan talimat

Daha sonra önergeler el kaldırma yöntemiyle oya sunuldu. Bu sırada AKP Grup Başkanvekili Salih Kapusuz, salonda bulunan partili milletvekillerine ret oyu kullananlar için elyale talimat verdi.

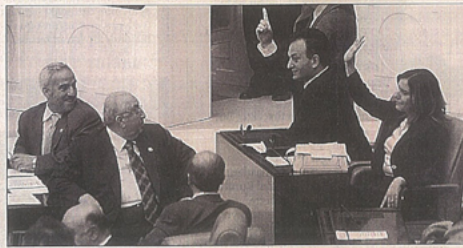
13 kadın milletvekili bulunan AKP'den önergeye tek destek veren kadın Serpil Yıldız oldu. AKP'nin görme özürlü milletvekili Lokman Ayva, eski Başbakan Yardımcısı Ertuğrul Yalçınbayır ve Sadık Yakut da olumlu oy kullandı. Kadınlar sorumlu Devlet Bakanı Gökdağ Akış ile Zeynep Karahan Uslu, Nüket Hotar ve Halide İnecokara çekimser kâhırken, Nimet Çubukçu, Zeynep Tekin, Fatma Şahin ve İnci Özdemir ret oyu verdi. AKP'nin diğer kadın vekilleri ise oylamaya katılmadı.

İkinci deneme cumaya

Kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasında devlete görev yükleyen maddede 12 milletvekili ret oyu verdi. 501 milletvekilinin katıldığı oylamada madde 12'ye karşı 485 oyla kabul edildi. İki kişi boş, iki kişi de çekimser oy kullandı.

Anayasa'nın 10. maddesinde değişiklik öngören 11 maddelik teklif, 11 saat süren görüşmelerin ardından aynen kabul edildi.

Pozitif ayrımcılık hakkı için ikinci girişim cuma günü yapılacak. Kadın örgütlerinin temsilcileri umutlarını hâlâ koruduklarını belirterek, Akış'ta istisfaya çağırılmalarını açıkladı. (Radikal)

CHP'nin önerisine, AKP'den Serpil Yıldız ve Lokman Ayva kabul oyu verirken, diğer AKP'li onları şaşkınlıkla izledi.

Radikal, 5 Mayıs 2004

Yukarıda özetlendiği üzere, Medeni Kanun ve Türk Ceza Kanunu reformları, Türkiye'de kadın ve erkek eşitliğinin tesis edilmesine yönelik önemli ve başarılı adımlardır. Ancak bunlara, cinsiyetler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlayan yasal, sosyal ve siyasal alanlarda yapılacak başka bazı reformlar ve önlemler eşlik etmelidir. 2003 yılında değiştirilen İş Kanunu'nda iş yerinde cinsel tacizin tanınması ve hamilelik nedeniyle işten çıkarmanın yasaklanması da dahil olmak üzere kadınlar için bazı iyileştirmeler yapıldı. Ancak bu değişiklikler eşitliği tam olarak sağlamakta yetersiz kalıyor.

Türkiye’deki kadın grupları yıllardır Anayasa’ya pozitif ayrımcılıkla ilgili bir maddenin eklenmesini savunuyor. Nisan 2004’de Anayasa’nın ayrımcılık yasağını düzenleyen 10. maddesi değiştirildi ve devlet eşitliği sağlamakla yükümlü kılındı. Ancak, kadın hareketinin yoğun kampanyasına rağmen, fiili toplumsal cinsiyet eşitliği için pozitif ayrımcılığın önünü açacak “özel geçici önlemlerin” Anayasa’ya eklenmesi hükümet tarafından reddedildi. Bundan sonraki adımlar pozitif ayrımcılık için özel tedbirler getirmenin yanı sıra Vatandaşlık Kanunu, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunu reformlarını, İş Kanunu’nda yapılacak ilave değişiklikleri ve çeşitli tüzük ve yönetmeliklerde yapılacak değişiklikleri de içermelidir.

Yasal alanda yapılan reformların ve elde edilen kazanımların cinsiyet ayrımcılığını önlemek ve kadınlara yönelik insan hakları ihlallerini ortadan kaldırmak için yeterli olmadığı açık. Türkiye’de kadınların yaşamları, çocuk, erken yaşta ve zorla evlendirmeler, “namus cinayetleri”, çok eşli evlilikler ve kadınların hareket alanlarına getirilen kısıtlamalar gibi mevcut yasalarla çelişen çeşitli örfi ve dini uygulamalarla şekillenmeye devam ediyor. Ev içinde ve dışında çeşitli şekillerde gerçekleşen kadına yönelik erkek şiddeti, Türkiye’de en yaygın insan hakları ihlallerinden biri olmaya devam ediyor.

Bu nedenle, kadınlar için düzenlenen her türlü koordineli devlet programına ve hizmetine ihtiyaç var. Örneğin, kadınlara yönelik erkek şiddetini ortadan kaldırmayı, eğitim ve ekonomi alanlarında kadınlara yönelik ayrımcılığı önlemeyi ve kadınların siyasi alana katılımını artırmayı amaçlayan programlar gibi. Kadın hareketinin baskısına rağmen, devlet bu tür programların oluşturulması konusunda son derece isteksiz davranıyor, hatta aktif olarak direnç gösteriyor.

Kadın hakları alanında, hem ulusal hem uluslararası düzeyde kağıt üzerinde ilerleme kaydedilmiş olsa da, Türkiye de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, bu ilerleme yerel düzeyde kadınların yaşamına çok zayıf bir biçimde yansıyor. Kadınların insan haklarıyla ilgili uluslararası Birleşmiş Milletler belgelerine özel önlemlerin ve hedeflerin dahil edilmesi ve kadınlar için mali kaynakların artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik koordineli programların geliştirilmesine karşı devlet direncini aşmak için faydalı olabilecek önemli bir araç olacaktır.

EVLİLİK KOŞULLARI

Türkiye’de evlilik, mevzuat tarafından belirlenmiş bir çerçevede gerçekleşen kayıtlı, resmi bir işlemdir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 174. maddesi, resmi nikah ilkesinin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna dayanan temel İnkılap Kanunları’ndan biri olduğunu belirtir ve dini nikah törenlerinin resmi nikah

törenlerinden önce yapılamayacağını belirten Medeni Kanun'un 143. maddesine doğrudan atıfta bulunur.¹² Kanun ve yönetmelikler evlilik koşullarını ve bu koşulların ihlal edildiği durumlarda verilecek cezaları tanımlar.

Çiftin evlilik için tam ve özgür bir biçimde rıza vermesi evliliğin temel koşuludur. Bu, hem reşit olmayanlar hem de yetişkinler için geçerlidir. Reşit olmayanların evliliği söz konusu olduğunda yasal temsilcilerinden izin alınması gerekir (Medeni Kanun'un 126. ve 127. maddeleri).

Türkiye'de çok eşlilik yasaktır. Medeni Kanun'un 130. maddesi uyarınca yeniden evlenmek için başvuran kişilerin önceki evliliklerinin sona erdiğini kanıtlamaları gerekir. Eşlerden birinin halihazırda evli olması durumunda yeni evlilik hükümsüz sayılır (Medeni Kanun'un 145. maddesi). Resmi kayıtlarda medeni durumu "evli" olarak geçen kişiler bu durum değişene kadar yeniden evlenemez (Evlendirme Yönetmeliği'nin 15. maddesi).

Türkiye'de hukuk, yalnızca "ehil" olarak tanımlanan kişilerin evlenmesine izin verir. Ehliyetin kriterlerini ve kişilerin hangi durumlarda evlenemeyeceğini düzenler. Evlilik koşulları yukarıda belirtilen durumları da kapsar ve Medeni Kanun ve Evlendirme Yönetmeliği'nde yer alır. Bu hükümlerin ihlali suç teşkil eder ve Türk Ceza Kanunu uyarınca cezalandırılır.

Evlilik için iki temel ehliyet kriteri bulunur: Yaş ve ayırt etme gücü.

Asgari evlilik yaşı: Yeni Medeni Kanunu'nun 124. maddesine göre erkekler ve kadınlar 18 yaşını doldurmadan evlenemezler. Önceden erkekler (17) ve kadınlar (15) için farklı asgari evlilik yaşları öngören ayrımcı hüküm, yeni Medeni Kanun'da düzeltilmiştir. Ancak asgari evlilik yaşı, hala yasal ehliyet ve sorumluluk için ön koşul olarak kabul edilen reşit olma yaşının (18) altındadır.

Olağanüstü durumlarda ve çok önemli nedenlerle istisnalar yapılabilir ve asgari yaş sınırı 16'ya kadar düşürülebilir. Bu türden bir istisna yapmaya yetkili tek kişi Sulh Ceza Mahkemesi hakimidir. Hakim, böyle bir karar verirken mümkün olan her durumda ebeveynlerin veya vasinin görüşlerini alır.

Reşit olmayanlar evlenmek için ebeveynlerinden izin almalıdır. Ancak, ebeveynlerin haksız bir itirazda bulunduklarına dair bir şikayet söz konusuysa nihai kararı hakim verir (Medeni Kanun'un 126. ve 128. maddeleri). Hakim söz konusu reşit olmayan kişinin psikolojik ve fizyolojik olarak evlenebilecek olgunlukta olup olmadığını değerlendirir; hamilelik tek başına evlilik için bir neden ve gerekçe teşkil etmez. Hakim evlilik lehine karar verse bile, reşit olmayan kız çocuğunun evlenmeyi reddetme hakkı vardır.

¹² 2015'te TCK'nın ilgili fıkralarının Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesiyle, resmi nikah olmadan dini nikah yapılması cezai yaptırım kapsamından çıkarılmıştır. (Bkz. Dipnot 15)

Reşit olmadan evlenen kız çocukları, evlilik nedeniyle reşit sayılırlar (Medeni Kanunu'nun 11. maddesi).

Ayırt etme gücü: Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiler evlenemezler (Medeni Kanun'un 125. maddesi). Medeni Kanun'da ayırt etme gücü şöyle tanımlanır: "Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir." (Medeni Kanun'un 13. maddesi).

Evlenmenin yasak olduğu koşullar

Yakın akrabalık bağı: Medeni Kanun'un 129. maddesinde ve Evlendirme Yönetmeliği'nin 15. maddesinde tanımlanan yakın akrabalar evlenemez. Bu yakınlık şu kişileri kapsar:

- Çekirdek aile: Ebeveynler çocuklarıyla evlenemez; kardeşler birbirleriyle evlenemez.
- Yakın akrabalar: Amca, dayı, hala ve teyze yeğenleri ile evlenemez; eski eşler birbirlerinin ebeveynleri ya da çocuklarıyla evlenemez.
- Evlat edinen kişi evlat edinilen kişiyle evlenemez; evlat edinen kişi ve evlat edinilen kişi, birbirlerinin eski eşleri veya çocuklarıyla evlenemez.

Halihazırda evli olmak: Yeniden evlenmek isteyen kişiler daha önceki evliliklerinin sona erdiğini kanıtlamak zorundadır (Medeni Kanunu'nun 130. maddesi). Evlendirme Yönetmeliği'ne göre nüfus kaydında evli görünen kişiler yeniden evlenemezler (Evlendirme Yönetmeliği'nin 15. maddesi).

300 günlük zorunlu bekleme (iddet) süresi: Bu bekleme süresi kadınların önceki evliliklerinden çocuk sahibi olmamalarını garanti altına almak için Medeni Kanun'un 132. maddesi uyarınca öngörülür. Beklemek istemeyen kadınlar yeniden evlenmeden önce hamile olmadıklarını tıbbi olarak kanıtlamak zorundadır. Bu 300 gün, önceki evliliği sona erdiren mahkeme kararının tarihinden veya eski kocanın ölüm tarihinden itibaren hesaplanır (Evlendirme Yönetmeliği'nin 15. maddesi). Bu hüküm, kadınların temel insan haklarını ve özgürlüklerini ihlal eden, ayrımcı ve aşağılayıcı bir hükümdür. Hükümün tek amacı olan babalığın tespiti, ilgili taraflarca talep edilmesi halinde DNA testleri yoluyla kolayca tesis edilebilir.

“Akıl hastalığı”:¹³ “Akıl hastaları”, resmi sağlık kurulu raporuyla evlenmelerinde tıbbi sakınca bulunmadığı anlaşılmadıkça evlenemezler (Medeni Kanun’un 133. maddesi). Eski Medeni Kanun akıl hastalığının evliliğin önünde bir engel olduğunu belirliyordu.

EVLİLİK: RESMİ NİKAH

Anayasa’nın 174. maddesi, kanunla düzenlenen ve yasal olarak yetkilendirilmiş görevliler tarafından, kanun ve yönetmeliklerle belirlenen usullere uygun olarak gerçekleştirilen medeni nikah ilkesini benimsemektedir. Medeni Kanun, evlilik için gerekli başvuru prosedürünü tanımlar (Medeni Kanun’un 134. ve 136. maddeleri). Evlenecek olan kadın ve erkek, ikisinden birinin ikamet ettiği bölgedeki evlendirme dairesine birlikte başvurur. Evlendirme memuru, ilgili ilçenin belediye başkanı ya da onun görevlendirdiği bir kamu görevlisidir.¹⁴ Köylerde bu görevi köy muhtarı üstlenir. Çiftin başvurusu incelenir ve evliliğe izin verilmesi ya da reddedilmesi yönünde bir karara varılır (Medeni Kanun’un 137. maddesi ve Evlendirme Yönetmeliği’nin 23. maddesi).

MEHRİN GEÇERLİLİĞİ

İslam Hukukunda *mehir* (boşanma ya da kocanın ölümü durumunda kadın için bir tür sosyal sigorta işlevi gören vadeli ya da süresiz bağış) olarak adlandırılan evlilik öncesi anlaşmanın Türkiye hukukunda yasal bir geçerliliği bulunmaz.

Boşanma durumunda mal paylaşımı, eşler arasındaki yasal mal rejimi olan Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi’ne göre düzenlenir (Medeni Kanun’un 202. maddesi).

13 “Akıl hastalığı” terimi ayrımcı bir terim olup, ruh sağlığı ile ilgili sorun yaşayan kişilerin damgalanmalarına, toplumdan dışlanmalarına ve en temel haklarından mahrum edilmelerine neden olmaktadır. Medeni Kanun’da, pek çok kanun metninde olduğu gibi hala çeşitli özne gruplarına ilişkin ayrımcı, normatif ve aşağılayıcı terimler kullanılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, bu ve bu gibi dışlayıcı terimler yerine ruh sağlığını bir spektrum olarak görmeyi teşvik eden ve ayrımcılığı azaltan, insan haklarını destekleyen saygılı ve kapsayıcı bir dilin kullanılmasını savunmaktadır.

14 2017 senesinde, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 22. maddesinde yapılan değişiklikle müftülere resmi nikah kıyma yetkisi verilmiştir. Bu değişiklikle, İçişleri Bakanlığı’na il ve ilçe müftülüklerine evlendirme memurluğu yetkisi ve görevi verme imkanı tanınmıştır. Ayrıca, Evlendirme Yönetmeliği’nde yapılan düzenlemelerle müftülerin nikah kıyma usul ve esasları belirlenmiştir.

Nikah memuru, yasal izin alındıktan sonra nikah törenini gerçekleştirir. Tören sırasında hem erkekten hem de kadından resmi görevlinin ve iki tanığın huzurunda özgür iradeleriyle evlenmeye rıza gösterdiklerini açıkça beyan etmeleri istenir ve bunun üzerine evlilikleri resmiyet kazanır. Evlilikleri tören sırasında evlilik siciline kaydedilir. Tören sonunda, çifte resmi bir evlilik töreninin gerçekleştirildiğini belgeleyen bir evlilik cüzdanı verilir (Medeni Kanun'un 142. ve 143. maddeleri).

BAŞLIK PARASI: BİR TÖRE

Kırsal bölgelerde, gelinin yetiştirilme masraflarını karşılamak ve evlilik sonrası gelinin hizmetlerinden ailesinin mahrum kalmasını telafi etmek amacıyla, damadın gelinin babasına ödediği para, "başlık parası" olarak adlandırılmaktaydı. Bu geleneksel uygulamanın mevzuatta hiçbir geçerliliği ve yeri yoktur.

Kadının böyle bir evliliği reddetme hakkı daimidir. İster yetişkin olsun ister reşit olmasın, ailesine teklif edilen başlık parası kadını herhangi biriyle evlenmeye mecbur bırakamaz. Ancak, bazı durumlarda ailelerin başlık parasını alabilmek için kızlarına evlenme teklifini kabul etmeleri yönünde baskı yaptıkları biliniyor. Yasal olarak kadının aile baskısına direnme hakkı vardır. Evlilik törenini gerçekleştiren görevli, kadına kendi özgür iradesiyle evlenmek isteyip istemediğini sorduğunda reddetme hakkına ve olanağına da sahiptir. Bunu yapması durumunda, kimse onu evlenmeye zorlayamaz.

Bu gelenek artık yok olmaya yüz tuttu. Yıllar içinde başlık parasıyla ilgili trajik olayların kamuoyunda geniş yer bulması ve değişen ekonomik koşullar, toplumda bu uygulamanın devam etmemesi yönünde bir yaklaşımın şekillenmesine destek oldu.

Bir kadın baskı altında bırakılarak evlenmeye zorlansa dahi, zorla evlendirildiğini beyan ederek bu evliliğin iptalini talep edebilir (Medeni Kanun'un 151. maddesi). Hem yetişkinler hem de reşit olmayanlar bu hakka sahiptir.

Medeni Kanun, dini nikah töreninin ancak resmi nikah töreninden sonra yapılabileceğini açıkça belirtir (Medeni Kanun'un 143. maddesi). Aksi takdirde evlenen çift Türk Ceza Kanunu'nu ihlal etmiş olur (Türk Ceza Kanunu'nun 230.

maddesi). Ayrıca, resmi nikah törenin kanuna uygun olarak tamamlandığına dair belge (örneğin evlilik cüzdanı) olmaksızın dini tören yapılması halinde, dini töreni yapan kişi de suç işlemiş sayılır.¹⁵

Resmi nikah töreni, tarafların iradelerini özgürce açıklayamayacakları yerlerde veya ibadethanelerde gerçekleştirilemez. Bu gibi durumlarda nikah memuru töreni erteler (Evlendirme Yönetmeliği'nin 26. maddesi).

Yurtdışında evlenme

Evlendirme Yönetmeliği'ne göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir çiftin yabancı bir ülkede evlenmesi durumunda yetkili makam ilgili dış temsilciliklerdir (Evlendirme Yönetmeliği'nin 10. maddesi). Bununla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yabancı bir ülkenin yetkili makamı önünde de evlenebilirler. Evlilik, Türkiye Cumhuriyeti yasalarına aykırı değilse Türkiye'de de geçerli olacaktır. Çift, evlendikten sonra bir ay içinde evlilik belgelerini Türkiye'deki makamlara sunmak zorundadır (Evlendirme Yönetmeliği'nin 11. maddesi). Bu gereklilik, çiftlerden birinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaması durumunda da geçerlidir.

Türkiye'de yabancılarla evlilik ve/ya yabancılar arası evlilikler

Türkiye'de, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kişi ile bir yabancı ya da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan iki kişi, yetkili evlendirme memuru önünde evlenebilirler (Evlendirme Yönetmeliği'nin 12. maddesi). Aynı madde, aynı uyuşma sahip iki yabancı arasındaki evliliğin, kendi ülkelerinin Türkiye'deki temsilcileri tarafından veya ülkelerinin kanunları izin verdiği takdirde yetkili Türkiye Cumhuriyeti makamları tarafından gerçekleştirilebileceğini de belirtir.

DİNİ NİKAH TÖRENİ

Dini nikah, Türkiye'de yasal olarak bağlayıcı değildir. Devlet bu törenlere müdahil olmaz. Resmi nikah olmaksızın yalnızca dini nikahla evlenen bir kadın, eşinden ayrıldığında nafaka talep edemez ya da eşinin ölümü halinde mallarının yasal mirasçısı olamaz.

¹⁵ Anayasa Mahkemesi 27 Mayıs 2015 tarihinde Türk Ceza Kanunu'nun ilgili 230. maddesinin dini nikah koşullarını düzenleyen 5. ve 6. fıkralarını iptal etmiştir.

Dini nikah töreninin gerçekleşebilmesi için çiftin resmi nikah ile evlendiklerini belgelemeleri gerekir. Bu kuralın ihlali, Türk Ceza Kanunu'nun 230. maddesi uyarınca suç olarak kabul edilir ve hem resmi nikahın yapıldığını doğrulamadan dini nikah kıyan kişinin hem de ilgili çiftin cezalandırılmasını gerektirir.¹⁶

AİLEDE KADINLAR: HUKUKİ ÇERÇEVE

Evlilik içinde eşlerin eşitliği 2001 yılında Anayasa'nın 41. maddesinde yapılan bir değişiklikle anayasal güvence altına alındı. Eklenen yeni ibareyle Anayasa'da "ailenin (...) eşler arasında eşitliğe dayandığı" hükme bağlandı. Aile içinde eşitliğin çerçevesi bu şekilde belirlenirken, yeni Medeni Kanun aile yaşamının bazı yönlerine dair ek değişiklikler getirdi.

Karar alma gücü: Medeni Kanun'da 2001 yılında yapılan reforma kadar kanun, erkeği ailenin reisi olarak tanımlıyordu. Bu hüküm artık geçersiz. Yeni Medeni Kanun'un 186. maddesine göre eşler evlilik birliğine ilişkin kararları birlikte alır. Eşler evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıkları ile katılır. Bu madde erkeğin, kadının ve çocuklarının geçiminden sorumlu olduğu şeklindeki eski ilkeyi ortadan kaldırarak onun yerini almıştır.

Kadın örgütleri ortak mücadelelerinin kazanımı olarak yürürlüğe giren yeni Medeni Kanunu kutlarken.

¹⁶ Bkz. dipnot 15.

İkametgah: Yeni Medeni Kanun ile eşler yaşayacakları yere birlikte karar verir (Medeni Kanun'un 186. maddesi). Bu düzenleme, ikamet yerine ilişkin karar verme yetkisini erkeğe veren eski maddeye göre olumlu bir değişiklik getirdi. Ayrıca, bu düzenleme ile kadının ikametinin kocasının ikametgahı olduğu hükmü, kanuni ikametgah tanımından çıkarıldı. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre eşler hala birlikte yaşamak zorundadır (Medeni Kanun'un 185. maddesi).

Aile konutu: Yeni bir hükümle, eşlere aile konutu ile ilgili tüm konularda eşit haklar verildi (Medeni Kanun'un 194. maddesi). Buna göre, eşlerden hiçbirisi tek başına diğerinin açık rızası olmaksızın aile konutu ile ilgili bir kira sözleşmesini feshedemez; aile konutunun mülkiyetini devredemez veya aile konutu ile ilgili hakları sınırlayamaz. Aile konutunun yasal sahibi olmayan eş, tapu kütüğüne konutla ilgili bu yönde bir şerh eklenmesini tapu müdürlüğünden isteyebilir. Eğer aile konutu eşlerden biri adına kiralanmışsa, kira sözleşmesinin tarafı olmayan eş, ev sahibine yapacağı bildirimle sözleşmenin tarafı haline gelir. Böylece bildirimde bulunan eş de sözleşmenin sorumlu tarafı olur.

Soyadı: Kadın evlendiğinde, kendi soyadını kocasının soyadının önünde tutarak kullanma ya da sadece kocasının soyadını kullanma konusunda seçim yapabilir (Medeni Kanun'un 187. maddesi).¹⁷

Temsil yetkisi: Evlilik birliğini temsil etme yetkisi artık yalnızca erkeğe ait değildir. Erkek, her koşulda ailenin birikimini yönetmekten sorumlu kişi de değildir. Kadın ve erkek eşit temsil hakkına sahiptir ve birliği temsil yetkisinin kullanıldığı hallerde eşler üçüncü kişilere karşı ortaklaşa sorumlu olurlar (Medeni Kanun'un 189. maddesi). Eşlerden biri, birliği temsil yetkisini kötüye kullanır veya bu yetkiyi kullanmada yetersiz kalırsa hakim, diğer eşin talebi üzerine temsil yetkisini kaldırabilir veya sınırlayabilir (Medeni Kanun'un 190. maddesi).

Eşlerin hukuki işlemleri: Eşler, birbirleriyle ve üçüncü kişilerle hukuki işlemlerde bulunma konusunda eşit haklara sahiptir (Medeni Kanun'un 193. maddesi).

17 Kadınlara yönelik açıkça ayrımcı olan bu madde, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi bu maddeyi 22 Şubat 2023 tarihinde "evlenmeden önceki soyadının evlendikten sonra da tek başına kullanılması bağlamında kadın ve erkek arasında kuralla öngörülen farklı muamelenin eşitlik ilkesini ihlal ettiği" gerekçesi ile iptal etmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, maddenin yeniden yapımı amacıyla sunduğu 03 Temmuz 2024 tarihli kanun teklifinin 15. maddesinde "ailenin Türk toplumunun temeli olduğu, anne ve babanın farklı soyadı kullanmalarının çocuk üzerinde olumsuz etkiler doğurabileceği" gerekçe gösterilmiş ve yasa maddesi içeriği bakımından aynı şekilde meclisten geçirilmek istenmiştir. Kadınların kararlı mücadelesi sonucu geri çekilen maddenin yerine an itibarıyla Anayasa Mahkemesi'nin ve AİHM'in kararlarına rağmen kadınların evlilik öncesi soyadlarını kullanmasına olanak sağlayan düzenleme yapılmamıştır.

İstihdam: Kadın hareketinin verdiği mücadele neticesinde 1990 yılında kadınların ev dışında çalışmak için kocalarından izin almalarını zorunlu kılan madde yürürlükten kaldırıldı. Yeni Medeni Kanun’a kadar bu maddenin yerine geçecek yeni bir madde düzenlenmemiştir. Yeni Medeni Kanun’un 192. maddesinin ilk fıkrası, eşlerin iş ya da meslek seçiminde birbirlerinden izin almak zorunda olmadığını açıkça ifade eder. Ancak, aynı maddeye eklenen ikinci bir fıkra, “iş veya meslek seçerken ve icra ederken evlilik birliğinin uyumu ve refahının göz önünde bulundurulması gerektiği” yönünde belirsiz bir ifade içermektedir. Türkiye’nin dört bir yanındaki kadın grupları, kadınların ev dışında çalışma hakkına yönelik ihlallerin “evlilik birliğinin huzur ve refahı” etrafında üretilen argümanlarla meşrulaştırılabileceğinden endişe duymaktadır.

Seyahat: Evli bir kadın istediği zaman yurt dışına seyahat edebilir. Tek ihtiyacı olan şey pasaportudur. Yasal olarak ülke içinde veya dışında seyahat etmek için kimseden izin alması gerekmez.

Anlaşmazlıkların çözümü: Evlilik birliği açısından önem taşıyan bir konuda anlaşmazlık çıkması ya da eşlerden birinin evlilik yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda, eşler tek başlarına ya da birlikte hukuki müdahale talebinde bulunabilir.

Mali katkı: Eşlerden her birinin ailenin geçimine yapacağı mali katkısı ele alan yeni bir düzenlemeyle Medeni Kanun’un 196. maddesi eşlere, hakimden her birinin yapması gereken mali katkı miktarını belirlemesini isteme hakkı verir. Hakim, katkı miktarını belirlerken, ev işleri ve çocuk bakımının yanı sıra diğer eşin işinde ücretsiz olarak çalışmışsa o emeği de dikkate alır.

Eşlerden birinin başvurması veya ihtiyaç duyulması halinde, hakim, ailenin ekonomik varlıklarını korumak veya evlilik birliğinden doğan mali sorumlulukların yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, belirli varlıkların yalnızca başvuru sahibinin rızasıyla gerçekleştirilebileceğine karar verebilir (Medeni Kanun’un 199. maddesi).

EŞLER ARASINDAKİ MAL REJİMİ

Yasal mal rejimi

Yeni Medeni Kanun, Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi’ni yasal mal rejimi olarak belirledi. Bu rejim, çiftlerin evlenmeden önce veya sonra belirtilen diğer rejimlerden birini seçmemeleri halinde varsayılan mal rejimidir (Medeni Kanun’un 202., 203. ve 205. maddeleri). Başka bir mal rejimini seçmek için çiftin noter huzurunda birlikte bir sözleşme imzalamaları veya evlilik başvurusu sırasında kararlarını yazılı olarak beyan etmeleri gerekir.

Mal rejimi tartışmalarının, ev içi emeğin tanınmak istenmeyişinden kaynaklandığı belirtildi

Kadınlar sesini yükseltecek

İstanbul Haber Servisi - Kadınlar, Medeni Yasa Tasarısı'nda evlilikte malların eşit paylaşımını öngören "edinilmiş mallarda eşit paylaşım" rejiminin yer alması için seslerini daha da yükseltecek. TBMM Adalet Komisyonu'nda Medeni Yasa Tasarısı görüşülürken eşler arasında mal paylaşımını düzenleyen 202. madde üzerinde anlaşmazlık çıkmasının "ev içi emeğin yok sayılması" anlayışından kaynaklandığını belirten kadınlar, "Edinilmiş mallara katılma rejimini, kadının görünmeyen ev içi emeğinin ekonomik değer yarattığını kabul etti-

ği için savunuyoruz" dediler.

İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi, Türkiye Baroları Kadın Komisyonları, Kadın Dayanışma Vakfı (KADAV), Kadın İnsan Hakları Projesi, İstanbul Feminist İnisiyatifi (İFİ) temsilcileri ve bağımsız kadınlar dün bir forum düzenleyerek Medeni Yasa Tasarısı'nda yer alan maddeleri tartıştılar. İstanbul Barosu Staj Eğitim Merkezi'nde düzenlenen toplantıda söz alan İFİ'den Özgür Sevgi Göral, mal rejimindeki tartışmaların kadının ev içi emeğinin ekonomik olarak tanınmak istenmeyişinden kaynak-

landığını belirterek "Eşit paylaşım rejiminde, boşanma sonrasında malların tasfiyesinin zorluğundan söz ediliyor. Tasfiyesi zor olur diye, eşit paylaşımından vazgeçemeyiz. Türkiye'de ancak yüzde 10'luk bir kesimin tapulu malı var. Bunların tasfiyesinin zor olduğunu düşünmüyorum" dedi. Avukat Ayşegül Kaya, "Boşanma davaları zaten 2-3 yılda sonuçlanıyor. Paylaşılmalı mal ayrılığı rejiminde" ailenin ekonomik geleceğine özgülennmiş malların paylaşımı" ilkesinin kabul edilmesi kadının aleyhine işleyecektir. Çocukuna üç kuruş nafaka vermemek için uğra-

şan erkekler var" diye konuştu.

İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi'nden Avukat Filiz Keresteci, edinilmiş mallara katılma rejiminin kadınların yıllardır maruz kaldığı emek sömürüsünü gidermeye katkıda bulunabileceğini söyledi.

Mor Çatı Sığnağı Vakfı'ndan Avukat Hülya Gülbahar, "Kadınlar aleyhine yer alan maddeler bizi hayatımız boyunca etkileyecek. Bu olumsuzlukların değişmesi için 76 yıl daha bekleyemeyiz. Bu nedenle Medeni Yasa Tasarısı ekseninde kadınlar seslerini yükseltmeli" diye konuştu.

Cumhuriyet, 29 Nisan 2001

Edinilmiş mallara katılma rejimi

Bu yeni mülkiyet rejimi, evlilik sırasında edinilen malların eşit bir şekilde paylaşılmasını ve eşlerin her birine nasıl ve nerede çalıştıklarına bakılmaksızın eşit davranılmasını öngörür. Böylece, kadınların o güne kadar görünmeyen emeğinin, ailenin refahına katkısı tanınmış ve bu emeğe ekonomik bir değer atfedilmiş oldu.

Bu rejim altında iki tür mülkiyet vardır: Edinilmiş mallar (Medeni Kanun'un 219. maddesi) ve kişisel mallar (Medeni Kanun'un 220. maddesi). Evlilikten önce edinilen kişisel eşyalar ve mülkler, kişisel mülkiyet olarak sınıflanır.

Medeni Kanun'un 218'den 241'e kadar olan maddelerinde düzenlenen Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi'ne göre, evlilik birliğinin resmileşmesinden sonra eşlerden herhangi biri tarafından para veya aynı ödeme karşılığında edinilen mallar, evlilik birliğinin sona ermesiyle birlikte (örneğin boşanma veya ölüm yoluyla) eşler arasında eşit olarak paylaşılır. Bir meslek veya işin icrası ile ilgili mallar söz konusu olduğunda ekonomik bütünlük dikkate alınır. Kişisel eşyalar ve mülkler mal sahibinde kalır.

Bu, kadınların ekonomik olarak güçlenmesi açısından bir kazanımdır. Artık evli kadınlar eşit paydaşlar olarak kendilerini ekonomik açıdan daha kuvvetli hissedebilirler ve böylelikle güçlenebilirler.

Bahsedilmesi gereken diğer mal rejimleri şunlardır:

Mal ayrılığı

Eski Medeni Kanun'daki yasal mülkiyet rejimine göre, taraflardan her biri kendi adına kayıtlı malların sahibidir. Boşanma sonrasında her iki taraf da evlilik öncesinde sahip oldukları ve evlilik süresince kendi adlarına edindikleri malları muhafaza ederler (Medeni Kanun'un 242. ve 243. maddeleri).

ÇEYİZ

Evlenen kadının yanında getirdiği çeyizle ilgili herhangi bir yasal hüküm bulunmamaktadır. Ancak yeni Medeni Kanun, Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi'ni eşler arasındaki yasal mal rejimi olarak belirler (Medeni Kanun'un 202. maddesi). Bu rejime göre gelin tarafından getirilen çeyiz, kişisel mülkiyet kategorisine girer ve kadının malı olarak kabul edilir. Bu durum, evlilik hangi nedenle sona ererse ersin, kadının getirdiği çeyizin mülkiyetinin kendisine ait olacağı anlamına gelir.

Paylaşmalı mal ayrılığı

Paylaşmalı Mal Ayrılığı Rejimi kapsamında, eşlerden biri tarafından edinilen ve aile tarafından ortak kullanılan veya yararlanılan mallar ile ailenin ekonomik geleceğini güvence altına almaya yönelik yatırımlar (yahut bunların yerine geçen değerler), mal rejimi sona erdiğinde eşler arasında eşit olarak paylaşılır. İşle ilgili mal varlığının paylaşımında, işletmelerin ekonomik bütünlüğü gözetilir. (Medeni Kanun'un 244. ve 255. maddeleri).

Kadın hareketi, aile için kullanılan veya aile yararına olan mallar ile diğer amaçlar için kullanılan mallar arasındaki ayrımın içerdiği belirsizlik nedeniyle, bu mal rejimini yasal mal rejimi olarak tanımlama girişimlerine karşı çıktı.

Mal ortaklığı

Bu rejimin kabul edilmesi durumunda, eşler, Ortak Mal Rejimi'ne dahil olan mal ve gelirlere müşterek sahibi olurlar. Eşlerden hiçbiri, kendi payı üzerinde bağımsız olarak tasarrufta bulunamaz. Taraflar, evlilik sırasında aralarında yapacakları bir anlaşma ile rejime nelerin dahil olacağını belirler (Medeni Kanun'un 256 ile 281 arasındaki maddeleri).

Dağ eylemine jandarma engeli

Medeni Kanun'daki 'paylaşmalı mal ayrılığı'na karşı çıkan 100 kadının Beydağları'ndaki eylemini jandarma engelledi. İzinsiz gösteri yapamayacaklarını anlayan kadınlar, sonunda 50 jandarma gözetiminde piknik yaptılar.

Bildiriyi okuyamayınca e-mail yolladılar

Kadınlar basın bildirisini okumaları engellenince başka bir yol buldular. Dizustu bilgisayara Cumhurbaşkanı, Başbakan, Adalet Komisyonu Başkanı ve üyeleriyle, tasarıya karşı çıkan MHP milletvekili Orhan Bıçkışoğlu'na bildiriyi e-mail ile gönderdiler.

ANTALYA'da sivil toplum örgütleri ve siyasi partilere üye bir grup kadının Medeni Kanun'da 'edinilmiş mallara katılma' yerine 'paylaşmalı mal ayrılığı' sisteminin getirilmek istemesine tepki olarak TBMM'ye dağdan yapmayı planladığı protesto gösterisi jandarmaya takıldı.

Yerel Gündem 21 Kent Konseyi Kadın Meclisi'nin öncülüğünde biraraya gelen yaklaşık 100 kadın, dün sabah Antalya'dan yola çıktı. 3 ayrı otobüsle Beydağları'na giderek 2 bin metre yükseklikteki Saklıkent Kayak Merkezi'ne ulaştı. Kadınlar buradan 547 metreye yürüyerek turmanıp Bakırtepe'ye çıkmak istediler. Ancak 200 metre kadar yürüyen kadınlara, Antalya İl Jandarma Komutanlığı'na bağlı jandarma özel hareket timi, gösterinin izinsiz olduğu gerekçeyle engel oldu. Bir grup kadın ellerindeki 'Medeni

yasamızı istiyoruz', 'Toplumun yüzde 51'i değil, kalanlarını da doğuranlar bizi', 'Yaşasın kadın dayanışması' yazan dövizlerle Bakırtepe'nin eteklerine kadar geldi. Bu arada kadın meclisinden Hicran Karabudak, basın bildirisi okumak istedi. Jandarma, "Eyleminiz izinsiz. Basın açıklaması yapamazsınız" diyerek bildirtirin

okunmasına engel oldu. Karabudak, "Dağda da mı sesi-mizi kesmek istiyorsunuz" diye-rek tepki gösterdi. Jandarmalar, Karabudak'ın elindeki basın bildi-risini alınca sinirlenen kadınlar ha-lay çekerek, engellemeyi protesto et-ti. Daha sonra kadınlar 50 jandar-manın gözetiminde piknik yaptı.

■ Ahmet İSTEK / ANTALYA, DHA

Hürriyet, 30 Nisan 2001

Kadın hareketi, yeni yasal mülkiyet rejiminin sadece 1 Ocak 2002 tarihinden sonra edinilen mülkler için uygulanabileceğini öngören Medeni Kanunun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkındaki 4722 sayılı Kanun'un 10. maddesine karşı yoğun bir savunuculuk faaliyeti yürüttü. Bu madde, Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi'ne baştan beri karşı çıkan siyasal İslamcı ve milliyetçi milletvekillerinin baskısı sonucunda son dakikada eklendi. Buna göre, 1 Ocak 2002 tarihinden önce edinilmiş mülkler eski mülkiyet rejimine tâbi tutuldu. Yeni rejimin evliliklerinin başlangıcından itibaren geçerli olmasını isteyen çiftlere, 31 Aralık 2002 tarihine kadar notere giderek bu yönde bir sözleşme imzalamaları için süre tanındı. Türkiye'deki kadın hareketi, yeni yasal rejimin ne zaman edinildiğinden bağımsız olarak evlilik sırasında edinilen tüm mallar için geçerli rejim olması gerektiğini savunuyor.

YABANCILARLA EVLİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞI KADINLARIN VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞLARIYLA EVLİ YABANCI KADINLARIN HUKUKİ STATÜSÜ¹⁸

Türk Vatandaşlığı Kanunu, erkekler ve kadınlar için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı edinmeye, değiştirmeye ve vatandaşlıktan çıkmaya dair süreçlere ilişkin usul ve esasları belirler. Kanun hem erkekler hem de kadınlar için geçerli olan genel hükümlerin yanı sıra, sadece kadınlar için geçerli olan özel hükümler de barındırır. Söz konusu hükümler, vatandaşlık ve uyrukluğa bağları açısından kadın ve erkek arasında ayırım yapmaktadır. Türk Vatandaşlığı Kanunu, Türkiye vatandaşı ve yabancı kadınlara, yetkili makamlara basit bir bildirimde bulunmaları ve ilgili belgeleri sunmaları halinde eşlerinin vatandaşlığını kazanma seçeneğini sunmaktadır (Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 5., 19. ve 42. maddeleri). Bu prosedürden geçmeyi tercih eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı kadınlar, vatandaşlıklarını kaybedebilirler. Ancak kanun, erkekler için böyle bir prosedür öngörmez. Erkeklerin vatandaşlıklarını değiştirmek için ya vatandaşlıktan çıkma prosedüründen geçmeleri ya da başka bir ülkenin vatandaşlığını almak için izin almaları gereklidir. Bu prosedürlerin tamamlanması için Bakanlar Kurulu'nun onayı gereklidir.

Yabancı biriyle evlenen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kadın, doğrudan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kaybetmez. Vatandaşlık konusunda üç seçeneği vardır.

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 19. ve 42. maddeleri uyarınca evlilik, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kadına eşinin vatandaşlığını kazanma hakkı tanır. Bu hak, belirli bir süre içinde talebini ilgili makamlara bildirmesi halinde ve söz konusu yabancı ülkenin kanunlarının bu tür bir kazanıma izin vermesi koşuluyla verilir. Bu durumda kadın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kaybeder.

İkinci seçenek olarak kadın, eşinin vatandaşlığını alırken Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını korumak için izin başvurusunda bulunabilir (Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 22. maddesi).

Kadının üçüncü alternatifi ise, vatandaşlık değiştirmekten kaçınmaktır. Bu durum, aksi yönde herhangi bir beyanda bulunmadığı takdirde gerçekleşir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kadınla yapılacak evlilik, yabancı erkeklere

¹⁸ Burada bahsi geçen 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, 2009 yılında yürürlükten kaldırılmış, vatandaşlığa ilişkin esaslar yürürlüğe giren 5901 sayılı Kanun'a göre belirlenmeye başlamıştır. Bu başlık altında, 403 sayılı Kanun'da ele alınan vatandaşlığa ilişkin kadınlara yönelik ayrımcı hükümler değiştirilmiş, kanun CEDAW ve uluslararası normlarla daha uyumlu hale getirilmiştir. Evlilik yoluyla vatandaşlık, vatandaşlık kaybı ve korunması, doğum yoluyla vatandaşlık gibi konularda kadınlara yönelik ayrımcı hükümler kaldırılmıştır.

bir bildirim ve niyet beyanı yoluyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı kazanma hakkı vermez. Erkeklerin Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 6. ve 7. maddelerinde açıklanan süreçlerden geçmeleri gerekir. Vatansız olmak, erkeklere doğrudan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanma hakkı vermez.

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 5. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir erkek ile evlenen yabancı bir kadının, bu niyetini yetkili makamlara bildirmesi halinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanma hakkına sahip olduğunu belirtir. Bu bildirim, aynı kanunun 42. maddesinde belirtildiği şekilde gerçekleşmelidir. Ayrıca, yabancı bir kadın vatansızsa veya bu evlilik nedeniyle kendi vatandaşlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya ise, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını doğrudan kazanır (Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. maddesi).

Evlilik yoluyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin yeni bir kanun tasarısı yakın gelecekte mecliste görüşülecek.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yabancı ile evliliğinden olan çocuklar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 66. maddesi "Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür" der. Bu ifadenin devamındaki "Yabancı bir babadan ve Türk bir anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla belirlenir" hükmü 3 Ekim 2001 tarihinde yapılan bir değişiklikle kaldırıldı.

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 1. maddesine göre, Türkiye içinde veya dışında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ana veya babadan doğan çocuklar, doğuştan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayılırlar. Evlilik birliği dışında yabancı bir anneden doğan çocuklar, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı babalarıyla bağları mahkeme kararıyla veya tanıma yoluyla belirlenmişse, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayılırlar (Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 2. maddesi).

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin hükümlere göre, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanan erkeklerin çocukları doğrudan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olurken, kadınların çocukları belirli koşullar altında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olur (Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 14. ve 17. maddeleri).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) hükümlerine göre:

Taraf Devletler vatandaşlığın kazanılması, değiştirilmesi, sürdürülmesi konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar tanır. Taraf Devletler özellikle, bir yabancı ile evlenmenin veya evlilik sırasında kocanın vatandaşlık değiştir-

mesinin, otomatik olarak kadının da vatandaşlık değiştirmesine, vatansız kalmasına veya zorla kocanın vatandaşlığına geçmesine neden olmamasını sağlar.

Taraf Devletler çocukların vatandaşlığı konusunda kadınlara erkeklerle eşit haklar sağlar (CEDAW, 9. madde).

Türk mevzuatının CEDAW ile uyumlu hale getirilmesi için çalışmalar halen devam ediyor. Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun bu yönde gözden geçirilmesi gerekiyor.

RESMİ NİKAH OLMADIĞINDA İLİŞKİLER

Türkiye'de çiftleri evlenmeye zorlayan bir yasa bulunmuyor. Ancak, arada evlilik birliği olmayan ilişkileri tanımlayan veya düzenleyen bir mevzuat da bulunmuyor. Dolayısıyla, arada evlilik birliği olmayan bir ilişki kadına nafaka, miras gibi konularda herhangi bir hak sağlamıyor. Fakat erkek, kadın için mal veya mülk satın alır ve mülkiyet haklarını kadına devrederse, ilişki sona erdikten sonra bu malları geri alamaz. Bu noktada, kadınların evlilik birliği olmadan ilişki yaşamasına yönelik geleneksel tabuların, kadınların cinselliği üzerinde ciddi bir toplumsal denetim uyguladığını da belirtmemiz gerekir. Bu kontrol, büyük şehirlerin daha gelişmiş bölgelerinde daha az hissedilirken, bekaret testi ve "namus cinayeti" tartışmalarının da işaret ettiği gibi, şehir merkezlerinden uzaklaştıkça tabular çok daha güçlü ve şiddetli bir şekilde hissediliyor.

Yeni Medeni Kanun "gayrimeşru" ibaresini yürürlükten kaldırdı. Artık evlilik dışında doğan çocukların "meşrulaştırılması" değil, soybağının kurulması söz konusu. Medeni Kanun'un 282. maddesine göre, annelik soyu doğumla belirlenir. Aynı madde uyarınca, baba soyu üç şekilde belirlenir: Anne ile evlilik, tanıma veya mahkeme kararı. Evli olmayan çiftlerin çocukları annelerinin soyadını taşır (321. madde)¹⁹. Türk Medeni Kanunu'nun 337. maddesine göre bu çocukların velayeti anneye aittir. Eğer çocuklara bakan kişi anneyse, 329. maddeye göre anne, çocuklar adına nafaka talep etme hakkına sahiptir. Medeni Kanun'un 498. maddesine göre, babalık soyu belirlenen çocuklar, babalarının mirası üzerinde evlilik birliği içinde doğan çocuklarla aynı haklara sahiptir. Tüm bu değişiklikler evlilik dışı doğan çocuklara karşı ayrımcılığın sona erdirilmesini sağlamıştır.

¹⁹ Anayasa Mahkemesi'nin 2 Temmuz 2009 tarihli ve E.: 2005/114, K.: 2009/105 sayılı Kararı ile bu maddenin birinci cümlesinde yer alan "... evli değilse ananın..." ibaresi iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi eşitlik ilkesine dayanarak evlilik dışında doğan çocuğun direkt olarak annenin soyadını almasını Anayasa'ya aykırı olarak değerlendirmiştir. Ancak bu karar sonrasında, ilgili yasa maddesi üzerinde net bir düzenleme yapılmamıştır. Anne ve babanın evli olmaması ve babanın çocuğu tanıması durumunda çocuk babanın soyadını alır. Babanın olmaması durumunda çocuk annenin soyadını alır.

VELAYET

Medeni Kanunu'na göre, reşit olmayan çocuklar anne ve babalarının velayeti altındadır. Velayet sadece yasal nedenlerle iptal edilebilir (Medeni Kanun'un 335. maddesi).

Anne ve baba evli olduğu sürece, çocukların velayeti anne ve baba arasında eşit olarak paylaşılır. Birlikte yaşamaya ara verme veya boşanma durumunda hakim, çocukların velayetinin eşlerden birine verilmesine karar verebilir. Eşlerden birinin ölümü halinde velayet sağ kalan eşe verilir (Medeni Kanun'un 336. maddesi). Eski Medeni Kanun'da, çocuklarla ilgili konularda anlaşmazlık olması halinde, son sözün babaya ait olduğunu belirten bir madde bulunuyordu. Bu maddenin kaldırılmasıyla kadınlar, çocuklarıyla ilgili kararlarda kanun önünde eşit söz hakkına sahip oldular.

Yeni Medeni Kanun'da, eşlerin küçük üvey çocuklarına özen ve ilgi göstermekle yükümlü olmalarını şart koşan yeni bir madde de bulunuyor. (Medeni Kanun'un 338. maddesi).

Ebeveynler çocuklarına, onlara uygun olan resmi eğitimi sağlamakla yükümlüdürler. Çocuğun dini eğitimini belirleme hakkına sahiptirler. (Medeni Kanun'un 340. ve 341. maddeleri). Ebeveynler çocuklarına isim verir; üçüncü taraflarla ilişkilerinde onları temsil eder; imkanlarına göre onları eğitir ve ayrıca onların fiziksel, zihinsel, duygusal, ahlaki ve sosyal refahını sağlar ve korur (Medeni Kanun'un 340. ve 342. maddeleri).

Birlikte yaşamaya ara verme veya boşanma durumunda velayete ilişkin kurallar, anne ve babaya aynı şekilde uygulanır. Hakim, hangi ebeveynin çocuklara daha iyi bakacağına inanıyorsa çocukların velayetini o ebeveyne verir. Erkeklerin bu konuda kadınlara karşı herhangi bir üstünlüğü yoktur (Medeni Kanun'un 182. maddesi). Kendisine velayet verilmeyen eşin, kendi maddi imkanı oranında çocukların yetiştirilmesindeki mali yükü paylaşması beklenir. Ayrıca mahkeme velayeti almamış olan eşin ziyaret haklarına dair de karar verir.

Birlikte yaşamaya ara verme ya da boşanma gerekçesi eşlerden birinin şiddet içeren davranışları ya da onur kırıcı yaşam tarzı olması halinde, şiddet mağduru taraf, çocukların velayetinin faile verilmemesi konusunda hakimi ikna edebilir.

'Zina' böyle durduruldu

CHP 'TCK tasarısını engelleriz' diyerek rest çekince AKP 'zina' da geri adım atmak için fırsat buldu. CHP 'Başka yol bulunabilir' önerisini de getirince AKP zina önergesinden vazgeçti

İSMET DEMİRDÖĞEN
YURDAGÜL ŞİMŞEK

ANKARA - AKP dün sabaha kadar ısrarcı olduğu zinanın yeniden suç kapsamına alınması girişiminden vazgeçti. AKP'nin kararında, CHP'nin 'TCK tasarısını engelleriz' resti ile Zinadan vazgeçip, ailenin korunması için daha sonra yeni düzenleme üzerinde çalışma' önerisi etkili oldu. İki parti, tasarıdaki değişikliklerin 'ortak öngere' ile yapılmasını uzlaştı. Buna göre CHP zina önermesine imza vermeyeceğinden, AKP düzenlemeyi öneremeyecek.

AKP'de 'kafa karışıklığı'

AKP ile CHP arasındaki zina tartışması, TCK tasarısunun TBMM Genel Kurul'undaki görüşmeleri öncesinde sertleşti, zaman zaman restleşmeye de vardı. AKR, Avrupa Birliği'nden gelen son olumsuz değerlendirmeler ve kamuoyunun sert tepkisi karşısında zina suç sayacak öneriyi veremeyen vazgeçmenin yollarını aradı.

Başbakan Tayyip Erdoğan, bir günlük bir ziyaret için Tacikistan'ın başkenti Düşanbe'de bulunduğundan AKP Merkez Yürütme Kurulu, öncelikli olarak başkansaız toplandı. Toplantıda 'zina' konusu ele alınırken bazı MYK üyeleri 'Müzakere tarihi almayla bu kadar yaklaşılmışken zina tartışmasının gündeme getirilmesini' yanlış bulduğunu milletvekillerinin de 'kafalarının karışık' olduğunu ve konu Genel Kurul'a getirilirse partinin dağılık görüntü verebileceğini ifade etti.

CHP'nin resti

Meclis'in dün olağanüstü toplanması ile birlikte zina tartışmaları gündemin ilk sırasına oturdu. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile Adalet Bakanı Cemil Çiçek, toplantı öncesi MYK üyeleri, grup başkanvekilleriyle TCK tasarısı ve 'zina'yı değerlendirdi. Toplantı süresince CHP'ler de zina önergesinin verilmemesini engelleyen kararı aldı. CHP Grup

Zina tartışmaları sürenken yedi kadın platformunun ve 80 kadın örgütünün üyeleri, TBMM'ye yürüdü. FOTOĞRAF: YAVUZ ÖZDEN

Başkanvekili Kemal Anadol, grup toplantısındaki Adalet Bakanı Çiçek'e bir not göndererek görüşme talebinde bulundu.

Çiçek de grup toplantısından çıkarak Anadol ile buluştu. Anadol, Çiçek'e "Önergeler birlikte verilmezse, tasarının yasalaşması engelleneceğiz. Bunu TCK'ya koymayım. Ailenin korunması için düzenleme yapalım. Önerilerin orada dikkate alalım" dedi.

'Tazminat'a alkış

Bu gelişmeler yaşanırken, Adalet Komisyonu Başkanı Köksal Topran ile Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu, AKP Grubu'nun basına kapalı bölümünde söz alarak zina düzenlemesiyle ilgili yeni öneri getirdi.

Kuzu, zina konusunun Medeni Kanun içinde, 'hapis' yerine 'tazminat' cezası olarak düzenlenebileceğini kaydetti. Zina suçundan dolayı ceza almış kimse olmadığının vurgulayan Kuzu, "Hâkim, 'zi-

na' suçu olsa bile tarafları anlaştı- rarak siddetli geçimsizlikten boş- suyor. Durup dururken bu nereden çıktı. Kopenhag Kriterleri'ne aykırılık yok, ancak siyaseten yanlış. Bu konu kapatılmalı. Ne karşı çıkarlar için, ne de konul- sun diyenler için tartışmaya değ- cek bir madde. Çünkü çalışmıyor. Aileyi korumak için başka tedbir- ler alınmalı" dedi.

Topran, Medeni Kanun'a zina yapan eşin aldatılan eşi tazminat ödemesi ve malların büyük böl- lümünü vermesi yönünde hüküm koymasını istedi. Kuzu ve Top- ran'ın sözlerine, bütün milletve- kileri alkışlarla destek verdi.

'Siyasi tasarruf'

Adalet Bakanı Cemil Çiçek ise TCK tasarısı ile ilgili özgürlükler açısından önemli adımlar atıldığını, ancak zina tartışmalarının ya- pılan güzel şeyler gölgesindeğini söyledi. Zina konusunda Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararı

doğrultusunda yapılacak bir dü- zenlemenin hukuka aykırı olma- yacağını belirten Adalet Bakanı Çiçek, "Zina konusunda alınacak karar ise siyasi bir tasarruf olacaktı- r" dedi. Çiçek'in, zinanın suç sayılmasına ilişkin olumlu-olumsuz herhangi bir görüş belirtmemesi ve CHP ile sağlanan uzlaşmanın devamından yana olduklarını vurgulaması dikkat çekti.

Ve uzlaşma...

Grup toplantısı ardından CHP'den Anadol aracılığıyla gelen rest, AKP'de Gül başkanlığında yapılan toplantıda değerlendirildi. Bunun ardından AKF'ye, CHP lideri Deniz Baykal'ın görüş- me talebi iletilti. Başbakanvekili sıfatıyla Gül, Adalet Bakanı Çi- çek, Genel Başkan Yardımcısı Deniz Mir Mehmet Fırat, grup başkanvekilleri Haluk İpek, Eyüp Fırat, CHP lideri Baykal, Genel Sekreter Önder Sav, Grup Başkanvekili Anadol'u TBMM'deki Başbakan'ın makamında ağırladı.

Baykal, görüşmeden sonra AKF'ye TCK tasarısındaki de- ğişikliklerin iki partinin ortak önerisiyle yapılmasını ve ayrı öngere verilmesini önerdiklerini söyledi. "AKP de aynı anlayış ifade etti. Memnuniyet verici bir mutabakat oluştu" diyen Baykal, bu amaçla başlayan çalışmaların da sürecini kaydetti.

Memnuniyet tablosu

Başbakanvekili Gül ise tasarının iktidar muhalefet uzlaşmasıyla çıkarılmasına arzuldıklarını ve mutabakata vardıklarını belirte- rek, "İşbirliğimiz halkımıza mut- luhlukla karlanacaktır" dedi.

Adalet Bakanı Çiçek de önemli bir yasa çıkarılığında dikkat çekerek, "Gözden kaçan konular müş- terek öngereyle düzeltilecek. Şu tablo Türkiye'nin arzu ettiği tablodur" dedi. Baykal, Gül ve Çiçek mutabakatın zina önergesinin verilmeyeceği anlamına gelip gel- mediğini soran gazetecilere, "Bu mutabakat tablosunu ortadan kaldırmayın" yanıtını verdi.

İlk sinyal

Gül'den

AKP ve CHP arasında dün başlayan görüşmelerde ilk 'uzlaşma' sinyali Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Gül'den geldi. Başbakan Erdoğan'ın yurtdışında bulunması nedeniyle AKP Grubu'nda milletvekillerine hitap eden Gül, zinanın yeniden suç kapsamına alınmasına ilişkin ka- muoyunda yapılan tartışmalar- ı değinirken, "Her maddesi birbirinden önemli ve toplu- muyla ilgilendiren böyle bir ceza yasasında, hâla ortada bile ol- mayan bir madde ile ilgili Tür- kiye'ye yanlış imajlar ortaya çıkarmaya kimsenin hakkı yoktur" diye konuştu.

AB için kritik eşğin ağıdığını belirten Dışişleri Bakanı, atılan adımların AB'ye taviz gibi yorumlanmasının kendilerini üzdüğünü söyledi. Dışişleri Bakanı, "Ümit ediyorum, bu yılın sonunda AB de üzerine düşeni yapacaktır. Çünkü Türkiye konuya çok sa- mimi, açık ve dürüst olarak yaklaştı. Aynı dürüstlüğü ve öngörmez tutumu AB'den de beklemektir" dedi.

'Recm, hapis, mantık aynı'

CHP, dün zina konusunda AKF'ye rest çekirken CHP Ge- nel Başkanı Deniz Baykal da parti grubunda yaptığı konuş- mada TCK'da yapılmak istenen değişikliği 'recm'e benzetti.

Baykal, "Aldatmanın hapse gö- derilmesi sonucunda aile zaten bitecek. Bunun ailenin saygı- nına ne katkısı var? Kimse kendisini aldatmamasın. Bazı ül- kelerde recm uygulaması var. İster recm ile cezalandır, ister hapisle... Mantık aynı" dedi.

"Çift eşlilik, barın Türkiye'nin gerçeği olmasın, Mec- lis'in gerçeği" diyen Baykal, zi- nayla ilgili getirilmek istenen düzenlemeyi 'ikizlülük' olarak nitelendirdi. Baykal, AKF'ye seslenerek "Getirinsiler önerile- rini konuşalım. Daha demokra- tik ve eşitlikçi olmasını sağla- yalım. Anlaştıklarımızı ortak öngereyle sunalım. Ama bunun dışında yeni bir şey getirmeye- ceklerini de taahhüt etsinler. Görüşmeleri Meclis'i tıkayacak bir noktaya getirmemamız gerekir."

Radikal, 15 Eylül 2004

EVLİLİK DIŞI CİNSEL İLİŞKİ²⁰

Evlilik dışı cinsel ilişki, Türk Ceza Kanunu kapsamında artık suç olarak kabul edilmiyor. Ülke çapında kadınlar tarafından yürütülen kampanyalar sonucunda, 1996 yılında Ceza Kanunu'nda erkeklerin evlilik dışı cinsel ilişkilerini düzenleyen 441. madde ve 1998 yılında kadınların evlilik dışı cinsel ilişkilerini düzenleyen

20 Evlilik dışı cinsel ilişki durumu için yasada "zina" terimi kullanılmaktadır.

440. madde, Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa'nın kanun önünde eşitlik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle feshedildi.

Evlilik dışı cinsel birlikteliğin ispatı boşanma sebebi teşkil ediyor (Medeni Kanun'un 162. maddesi). Sadakatsizlik nedeniyle boşanma davası açılması, zarar gören tarafa genel tazminat talep etme hakkı veriyor (Medeni Kanun'un 174. maddesi).

Medeni Kanun, eşler arasındaki mal rejimine ilişkin maddelerinde "zina"ya atıfta bulunuyor. Hem Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi (Medeni Kanun'un 236. maddesi) hem de Paylaşmalı Mal Ayrılığı Rejimi (Medeni Kanun'un 252. maddesi) uyarınca, evlilik dışı cinsel ilişki nedeniyle boşanmalarda hakim, evlilik dışı cinsel ilişki yaşayan eşe düşen mal payını iptal edebilir veya azaltabilir.

Eski Ceza Kanunu'nun 462. maddesi, belirli koşullar altında evlilik dışı cinsel ilişki yaşayan aile üyesini öldüren veya yaralayan kişiye ceza indirimi sağlıyordu. Ancak bu madde, 2003 yılında 6. Avrupa Birliği (AB) Uyum Paketi çerçevesinde yürürlükten kaldırıldı.

BİRLİKTE YAŞAMAYA ARA VERİLMESİ

Evlü bir kadın eşinden ayrı yaşamayı seçebilir. Medeni Kanun'un 197. maddesine göre, "Eşlerden her biri, birlikte yaşamamanın kişiliğini, ekonomik güvenliğini veya ailenin huzurunu ciddi biçimde tehlikeye düşürmesi durumunda, ayrı yaşama hakkına sahiptir." der.

Hakim eğer ayrı yaşama kararını haklı bulursa, kadının başvurusu üzerine mali katkı, malların yönetimi ve konutun veya ev eşyalarının kullanımı ile ilgili tedbirler alabilir. Kanun, haksız yere terk edilme durumunda da kadına bunları talep etme hakkı tanır. Hiç kimse kadını, erkeğin konutuna dönmeye zorlayamaz. Ancak koca, kadını eve dönmeye davet eden resmi bir mektup gönderebilir ve böylece kadına karşı terk nedeniyle boşanma davası açmadan önce yasanın gerektirdiği süreci başlatabilir.

Kadının ikametgahını doğrudan kocasının ikametgahına bağlayan ve "kadının ikametgahı kocasının ikametgahıdır" ifadesini içeren madde, yasal ikamet tanımından çıkarılmıştır. Dolayısıyla, kadın ikametgahını değiştirmeye karar verirse resmi tebligatları alma konusunda herhangi bir hukuki sorunla karşılaşmaz.

Bir kadın eşiyile birlikte yaşamaya yasal olarak ara vermek için mahkemeye başvurabilir (Medeni Kanun'un 170. maddesi). Boşanmayı gerektiren gerekçeler temelinde yasal ayrılık davası açılabilir (Medeni Kanun'un 167. maddesi).

Medeni Kanun'un 170. maddesine göre "Boşanma sebebi ispatlanmış olursa, hâkim boşanmaya veya ayrılığa karar verir."

Olası boşanma nedenlerinden biri gerçekleştiğinde, kadın ayrılık davası açabilir. Böyle bir durumda hakim, bir yıldan üç yıla kadar bir süre için birlikte yaşamaya yasal olarak ara verme kararı verebilir. Bu sürenin sonunda eşler hala barışmamışsa, eşlerden biri boşanma davası açabilir (Medeni Kanun'un 171. ve 172. maddeleri).

Hakim, boşanma davalarında eğer çiftin birlikte yaşama şansı olduğuna inanırsa, boşanma yerine ayrılık kararı verilebilir. Ancak başvuru yalnızca ayrılık içinse, hakim boşanmaya karar veremez (Medeni Kanun'un 170. maddesi).

EŞLERİ TARAFINDAN TERK EDİLEN KADINLARIN HAKLARI

Buradaki temel mesele, eşi tarafından terk edilen kadının boşanmak isteyip istemediğidir. Medeni Kanun'un 164. maddesi eş tarafından terk edilmeyi geçerli boşanma sebeplerinden biri olarak kabul eder. Bir kadın, eşinin evlilik yükümlülüklerinden kaçınmak için kendisini terk etmesi veya haklı bir sebep olmaksızın aile evine dönmemesi halinde boşanma davası açma hakkına sahiptir. Bu dava ayrılığın en az altı ay sürmesi ve devam edecek gibi görünmesi halinde açılabilir. Ayrılığın dördüncü ayından sonra kadın, hakimden eşine ihtarda bulunmasını ve onu geri dönmeye davet etmesini isteyebilir. Kadın boşanma davası açmadan önce, bu daveti takriben iki ay daha beklemek zorundadır.

Yeni Medeni Kanun'un 164. maddesine yeni bir fıkra eklendi. Buna göre eşlerden biri diğerini ortak konutu terk etmeye zorlar veya haklı bir sebep olmaksızın ortak konuta dönmelerini engellerse, bu durumda bu eşin diğerini terk ettiği kabul edilir. Yeni Türk Ceza Kanunu'nun 233. maddesine göre, eşi olup olmadığına bakılmaksızın kendisinden hamile kalan kadını terk ederek onu çok zor bir durumda bırakan erkeğe üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir.

Haklı bir sebep olmaksızın terk edilen eş, boşanma davasında zarar gören taraf olarak kabul edilir; nafaka ve tazminat talep edebilir.

BOŞANMA

Medeni Kanun'da kadın ve erkek için boşanma gerekçeleri arasında herhangi bir ayırım yapılmaz. Kanuna göre boşanma davası, evlilik birliğinin temelden sarsılmasında daha az sorumlu olan eş tarafından daha çok sorumlu olan eşe

İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi Üyeleri (Fotoğraf: Ela Anıl)

karşı açılır. Bu nedenle, boşanma davasını daha kusurlu taraf açarsa ve diğer taraf boşanmak istemezse, davalının, evliliğin başarısızlığı konusunda nispi olarak ya da tamamen masum olduğunu kanıtlaması halinde dava reddedilebilir. Ancak, boşanma başvurusundan itibaren üç yıl içinde eşler barışmamış ve birlikte yaşamaya başlamamışlarsa, evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve mahkeme taraflardan birinin talebi üzerine boşanmaya karar verir (Medeni Kanun'un 166. maddesi).

Boşanma gerekçeleri:

Medeni Kanun'a göre eşlerden herhangi biri, diğer eşin aşağıdakilerden herhangi birini yapması durumunda boşanma davası açabilir:

- Evlilik dışı cinsel ilişki (161. madde),
- Eşlerden herhangi birinin, diğer eşin canına kastetmesi, kötü davranması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunması (162. madde),

- Davalı, alçaltıcı bir suç işlemiş veya “haysiyetsiz” bir yaşam sürdürmüş ise, davacının davalı ile birlikte yaşaması beklenemez (163. madde),
- Eşlerden herhangi birinin, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla diğerini terk etmesi (164. madde),

Ya da:

- Eşlerden birinin akıl hastası olması ve bu yüzden birlikte yaşamının diğer eş için çekilmez hâle gelmesi (165. madde),
- Evlilik birliğinin temelden sarsılması sonucu eşlerin birlikte yaşamaya devam edemez durumda oluşu (166. madde).

“Evlilik birliğinin temelden sarsılması” ifadesi geniş bir konu yelpazesini kapsamak için kullanılan genel bir hükümdür. Örneğin, eşlerden herhangi birinin cinsel ilişkiye girmeyi reddetmesi bu madde kapsamına girer ve evlilikte ciddi geçimsizliğin temeli olarak kabul edilir; bu durum hızla boşanmaya yol açabilir.

Boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden herhangi birinin ikametgah bölgesindeki veya eşlerin en son altı ayda birlikte yaşadıkları bölgedeki asliye mahkemesidir (Medeni Kanun’un 168. maddesi).²¹

Kanun, kadının evlilikle elde ettiği kişisel yasal statüyü korur (örneğin rüşt, vatandaşlık). Boşanma durumunda, kural olarak, kadının soyadı, son evliliğinden önceki soyadına döner. Eğer bu soyad kadının evlenmeden önceki soyadı değilse ve kadın evlenmeden önceki soyadına dönmek isterse, hakim izniyle bunu yapabilir. Eğer kadın eski eşinin soyadını korumak isterse, hakime bunun kendi yararına olduğunu ve ilgili erkeğe herhangi bir zarar vermeyeceğini kanıtlaması gerekir (Medeni Kanun’un 173. maddesi).

Kadınların boşandıkları erkeklerle yeniden evlenmeleri ya da birlikte yaşamaları konusunda herhangi bir kısıtlama yoktur.

21 2003 yılında 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile aile mahkemeleri kurulmuş, bu mahkemeler aile hukukuna ilişkin davaların daha hızlı ve etkin şekilde çözülebilmesi amacıyla özel bir ihtisas mahkemesi olarak yapılandırılmıştır. Aile mahkemeleri büyükşehirlerde ve yoğun dava yükü bulunan illerde kurulmuş olup, aile mahkemesinin bulunmadığı yerlerde boşanma davalarına asliye mahkemeleri bakmaktadır. Ayrıca, kanun ilçe düzeyinde merkez nüfusu 100 binin üzerindeki ilçelerde de aile mahkemesi kurulmasını şart koştuğu için belirtilen nüfus eşiğini aşan birçok ilçe adliyesinde de yıllar içinde aile mahkemeleri kurulmuştur.

Boşanma durumundaki tazminatlar

Boşanma nedeniyle mevcut veya muhtemel menfaatleri zarar gören, kusursuz veya daha az kusurlu olan taraf, kusurlu taraftan makul miktarda maddi tazminat isteyebilir. Mahkeme, bunun tek seferde toplu olarak veya belirli aralıklarla ödenmesine karar verebilir. Boşanmaya sebep olan olaylar nedeniyle kişilik hakkı ihlal edilen taraf, kusurlu olan taraftan manevî tazminat talep edebilir. Bu tazminat, yalnızca tek seferde toplu olarak ödenir (Medeni Kanun'un 174. ve 176. maddeleri).

Nafaka

Boşanma yüzünden mali açıdan zor duruma düşecek taraf, kendisi daha ağır kusurlu olmamak koşuluyla, geçim giderlerini karşılamak amacıyla diğer taraftan mali gücü oranında belirli bir süre sınırı olmaksızın nafaka isteyebilir. Nafaka miktarı, nafakayı ödeyen tarafın mali gücü ile orantılı olmalıdır. Daha önce, bir erkeğin bir kadından nafaka talep edebilmesi için kadının varlıklı olması gerektiğini öngören bir madde vardı. Bu hüküm "erkeklere karşı ayrımcılık" gerekçesiyle feshedildi ve böylece her iki eş de nafaka ödemekle eşit derecede yükümlü kılındı (Medeni Kanun'un 175. maddesi).

Hakimin takdirine bağlı olarak, nafakanın toplu şekilde veya düzenli aralıklarla (irat biçiminde) ödenmesine karar verilebilir. İrat biçiminde ödenmesine karar verilen tazminat veya nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden sona erer. Aynı ödemeler, alacaklı tarafın resmi bir evlilik olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da "haysiyetsiz" bir hayat sürmesi hâlinde mahkeme kararıyla kaldırılır (Medeni Kanun'un 176. maddesi).

Nafaka davalarında yetkili mahkeme, nafaka talep eden tarafın ikametgah bölgesindeki mahkemedir (Medeni Kanun'un 177. maddesi). Bu düzenleme, kadınların geçmişte nafaka talep edebilmek için aile konutunun bulunduğu bölgeye dönme zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Bu zorunluluk, çeşitli sebeplerle nafaka davalarını takip etmekten kadınları caydırmaktaydı.

Evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava açma hakkı, boşanma kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde kullanılmalıdır (Medeni Kanun'un 178. maddesi).

EVLAT EDİNME

Yeni kanun, evlat edinme için asgari yaş sınırını otuz beşten otuza indiriyor. Ayrıca evli olmayanların ve hâlihazırda çocuk sahibi olan kişilerin evlat edinebilmesine imkan tanıyor.

Eşler, ancak birlikte evlat edinebilirler. Eşlerin en az beş yıldan beri evli olmaları veya otuz yaşını doldurmuş bulunmaları gerekir. Küçük çocukları evlat edinmek isteyenler, ancak onların bakım ve eğitim yükümlülüklerini bir yıl boyunca üstlendikten sonra evlat edinebilir. Evli olmayan bir kişi de en az otuz yaşında ise evlat edinebilir (Madeni Kanun'un 305., 306., ve 307. maddeleri).

MİRAS

Yeni Medeni Kanun kapsamında iki yeni mal rejiminin getirilmesi, miras açısından önemli değişikliklere yol açtı. Bu değişikliklerden biri yeni Medeni Kanun'un yasal mal rejimi olarak belirlediği Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi, diğeri ise Paylaşmalı Mal Ayrılığı Rejimi'dir. Üçüncü rejim Ortak Mülkiyet Rejimi ve dördüncü rejim ise Mal Ayrılığı Rejimi'dir. Bu son iki rejim eski Medeni Kanun'da da mevcuttu. Miras açısından, bu dört rejim iki temel kategoriye ayrılabilir: Evliliğin sona ermesi durumunda ortak malların tasfiyesini gerektiren rejimler ve gerektirmeyen rejimler. Dördüncü rejimde (Mal Paylaşımı Rejimi) her eş kendi adına kayıtlı olan malların sahibidir. Dolayısıyla bölüşülecek ya da hesaplanacak bir şey yoktur. Vefat eden kişi adına kayıtlı mülk, yasal mirası oluşturur. Bu nedenle mirasçılar arasında mevzuatın öngördüğü şekilde paylaşılır (Madeni Kanun'un 495. ve 501. maddeleri). Yukarıda listelenen mülkiyet rejimlerinin ilk üçü ortak mülkleri içerir. Bu nedenle ilk adım, her bir özel mal rejiminin kurallarına göre eşler arasındaki paylaşımı düzenlemektir. Hayatta kalan eş, ortak mal varlığından payına düşeni alır ve söz konusu rejimin kuralları uyarınca kendi kişisel malı olarak kabul edilenleri elinde tutar. Geriye kalan, vefat eden kişinin yasal mirasıdır. Bu miras, mirasçılar arasında yasaların öngördüğü şekilde paylaşılır. Medeni Kanun'un 499. maddesine göre, sağ kalan eşin alacağı yasal miras oranı, mirasın kiminle paylaşılacağına göre değişir:

- Hayatta kalan eş, vefat eden eşin çocukları ile birlikte mirasçı olursa, mirasın dörtte biri,
- Hayatta kalan eş, vefat eden eşin annesi ve babası ile birlikte mirasçı olursa, mirasın yarısı,
- Hayatta kalan eş, vefat eden eşin büyükanne ve büyükbabaları ve onların çocukları ile birlikte mirasçı olursa, mirasın dörtte üçü,
- Hiçbir mirasçı yoksa, mirasın tamamı hayatta kalan eşten eşe kalır.

Kadın Festivali, 8 Mart 2002. "Medeni Kanun: Kadınlara Olan Borcunuzu Ödeyin" (Fotoğraf: Ela Anıl)

Kanun, vefat eden kişinin ailesinden hayatta kalan e e, çocuklara, ebeveynlere veya büyükanne ve b y kbabaya verilmesi gereken asgari payı belirler (Medeni Kanun'un 506. maddesi).

Evlilik dışında do mu  ve soyba ı doğum, tanıma veya mahkeme kararıyla kurulmuş olan çocuklar, evlilik içinde doğan çocuklarla aynı miras haklarına sahiptir (Medeni Kanun'un 498. maddesi). Evlat edinilen çocuklar, kendilerini evlat edinen kişinin çocuklarıyla eşit miras haklarına sahiptir (Medeni Kanun'un 500. maddesi).

Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre kadınlar ve erkekler, ebeveynlerinin mirasından ayırım yapılmaksızın eşit pay alırlar. Bu eşit pay, yasal mirasın dörtte    ne denk d  er ve çocuklar arasında eşit olarak payla tırılır. Açık ayrımcılığın yapıldığı yegane durum, tarım arazilerinin miras olarak payla tırılmasıyla ilgiliydi ve bu da Medeni Kanun'un 661. maddesinde yapılan de i iklikle düzeltildi. Bir tarımsal işletmenin birden fazla talibi olması durumunda bu işletmenin nasıl ve kime devredilece ine ilişkin önceki maddede, önce vefat edenin oğullarına işletmeyi devralmak isteyip istemediklerinin sorulaca ı belirtiliyordu. Ancak o ullardan hiçbiri işletmeyi devralmak istemezse, vefat edenin kızları işletmenin kendilerine verilmesini talep edebiliyordu. Yeni madde, o ullara ve kızlara yapılan tüm atıfları ortadan kaldırmıştır. Artık  ncelik, işletmeyi kendisi i letmek isteyen ve bunu yapabilecek durumda olan mirasçıya veriliyor. Yeterlili in değerlendirilmesinde, işletmeye talip olan mirasçının eşinin yetenekleri de dikkate alınıyor.

Bir kadının medeni durumu, kan bağı olan akrabalarından miras alma hakkını etkilemez.

Medeni Kanun'un 649. maddesi mirasçılar arasında eşitlik sağladığı için kadınlar, erkek kardeşleriyle aynı miras haklarına sahiptir. Vefat edenin vasiyeti bile kadının hakkı olan zorunlu yasal payını hiçbir şekilde değiştiremez. Bu hakkın ihlali halinde kadın mahkemeye başvurabilir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla evlenen yabancılara verilen miras paylarında herhangi bir fark yoktur. Bu kişiler, toplam mirastan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla aynı oranda pay alma hakkına sahiptirler.

KADINLARIN EKONOMİK BAĞIMSIZLIK HAKKI

Kanuna göre, 1990 yılına kadar evli bir kadın ancak kocasının izniyle ev dışında çalışabiliyordu. Anayasa Mahkemesi bu maddeyi Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle feshetti. Anayasa Mahkemesi'nin fesih kararı, 1992 yılında yürürlüğe girdi. Ocak 2002'ye kadar, kadınların çalışma hakkı sadece Anayasa'da yer alan şu hükümle düzenleniyordu: "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir." Yeni Medeni Kanun "eşlerin, iş veya meslek seçimi konusunda birbirinden izin almak zorunda olmadığını" açıkça belirtir (Medeni Kanun'un 192. maddesi). Ancak maddede, günlük hayatta kadınların çalışma hakkı açısından olumsuz yansımaları olan şu fıkrada yer almaktadır: "Ancak, meslek ve iş seçiminde ve bunların yürütülmesinde evlilik birliğinin huzur ve yararı göz önünde tutulur."

Evli olmayan kadınların ev dışında çalışmaları için yasal olarak hiçbir zaman izin almaları gerekmemiştir.

Mülk veya mal alım satımı konusunda kadınlara yönelik herhangi bir kısıtlama bulunmaz. Ailenin mali varlıkları üzerinde tasarrufta bulunma, temsil ve karar verme yetkileri için izne ihtiyaç duyulması gibi önceki kısıtlamaların tümü, yeni Medeni Kanun'dan kaldırılmıştır.

1998 yılında Gelir Vergisi Kanunu'nda yapılan bir değişiklik, evli kadınların bağımsız gelir vergisi beyanında bulunmasını mümkün kıldı.

Mayıs 2003'te mecliste kabul edilip, Temmuz 2003'te yürürlüğe giren yeni İş Kanunu, kadınların ekonomik bağımsızlığını artırmaya yönelik bazı önlemler getirmiştir. Ancak, kadınların işgücüne katılımını artırmak için gereken kapsamlı zemini sağlamakta yetersiz kalmıştır. İş Kanunu'nun 5. maddesi (Eşit Davranma İlkesi) cinsiyet temelli ayrımcılığın yasadışı olduğunu belirtir. Ancak, kadınlara yönelik köklü cinsiyetçi tutumların varlığı, kadınlara karşı ayrımcılığı doğrudan

ele alan ve bunu önlemek için özel önlemler içeren açık ve net bir mevzuata ihtiyaç olduğunu gösteriyor.

İş Kanunu'nun 5. maddesinin 4. paragrafı, aynı işyerlerinde, aynı nitelikteki işlerde ve eşit verimle çalışan erkek ve kadın işçilere, yalnızca cinsiyet nedeniyle farklı ücret ödenemeyeceğini belirtir. Ayrıca Türkiye, Eşit Değerdeki İşler için Eşit Ücretlendirme Sözleşmesi'ni de onaylamıştır.²² Ancak, değer ve verimliliğin eşdeğerliğini belirleyecek objektif bir değerlendirme sisteminin yokluğunda, geleneksel önyargılar hakim olmakta ve fiili ayrımcılık hüküm sürmektedir.

Ayrıca, 5. maddenin 3. paragrafı, bir işçinin cinsiyeti veya kadın bir işçinin gebelik nedeniyle farklı muamele göremeyeceğini ve işten çıkarılamayacağını belirtir. Yeni İş Kanunu ile doğum izni de arttırıldı. Kadınlar doğumdan önce sekiz hafta ve doğumdan sonra sekiz hafta boyunca çalışmaya zorlanamaz. Doğumdan sekiz hafta sonra ise kadınlar, altı aya kadar ücretsiz izin alabilir (İş Kanunu'nun 74. maddesi).²³

24. madde işveren veya iş arkadaşları tarafından cinsel tacize uğramaları halinde işçilere sözleşmelerini derhal feshetme hakkı tanıyarak kadın işçiler için bir başka iyileştirme sağlıyor.

İş Kanunu'nda kadınların çalışamayacağı yerleri listeleyen özel yasalar mevcut. Kadınlar yer altında veya su altında çalıştırılmaz (İş Kanunu'nun 72. maddesi). Kadınların bazı ağır ve tehlikeli işlerde çalışmalarına izin verilmez (İş Kanunu'nun 85. maddesi).²⁴ Sanayiye ait işlerde 18 yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılması yasaktır. (İş Kanunu'nun 73. maddesi).²⁵

Kadın işçiler 25 yıldan beri sigortalı olmaları, en az 4.500 gün prim ödemiş olmaları ve 58 yaşını doldurmuş olmaları halinde kısmi emekli maaşı almaya hak kazanırlar.

22 Aynı zamanda 100 No'lu Eşit Ücret Sözleşmesi olarak da bilinen sözleşme, Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization [ILO]) sözleşmelerindendir. Sözleşme kadınlar ve erkekler için eşit değerdeki işe eşit ücret verilmesini öngörür.

23 Kanun maddesine 2016 yılında yapılan bir ekle, kadın işçilere veya evlat edinme durumunda her iki ebeveyne, belirli sürelerle haftalık çalışma süresinin yarısı kadar ücretsiz izin hakkı tanınmış, bu süre birinci doğumda 60 gün, ikinci doğumda 120 gün, sonraki doğumlarda 180 gün, engelli çocuk doğumunda 360 gün olarak belirlenmiştir.

24 4857 sayılı İş Kanunu'nun 77 ila 89. maddeleri, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili düzenlemeleri içermekteydi. 30 Haziran 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile bu konular ayrı bir kanun kapsamında ele alınmıştır. Bu nedenle, İş Kanunu'ndaki ilgili maddeler yürürlükten kaldırılmış ve iş sağlığı ve güvenliği hükümleri 6331 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. Madde 85 de bu kapsamda iptal edilmiş ve 6331 sayılı Kanun'da spesifik olarak kadınların ağır işlerde çalışmasına izin verilmeyeceğine dair bir düzenleme yapılmamıştır.

25 Kadınların gece vardiyasında çalışmasına ilişkin usul ve esaslar Sağlık Bakanlığı'nın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Eşlerinin işyerlerinde ücretsiz olarak çalışan kadınlar, sosyal güvenlik sistemi kapsamına alınmaz. Bu hüküm, bu tür uygulamaların norm olduğu tarım sektöründe özellikle ciddi sonuçlar doğuruyor (2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 3. maddesi).

KADINLARIN SİYASETE KATILMA HAKKI

Siyasal hak ve özgürlükleri, seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkını kapsayan mevzuat, cinsiyet ayrımı yapmadan kadın ve erkek tüm vatandaşlara uygulanır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 67. maddesi uyarınca, 18 yaşını dolduran tüm vatandaşlar seçimlerde oy kullanma, referandumlara katılma, seçilme ve kanunda gösterilen şartlara uygun olarak bağımsız şekilde veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma hakkına sahiptir. 68. madde uyarınca tüm vatandaşlar, siyasi parti kurma, belirlenen usule uygun olarak partilere katılma ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Bir partiye üye olabilmek için 18 yaşını doldurmuş olmak gerekir. 76. maddeye göre, 30 yaşını dolduran her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı milletvekili seçilme hakkına sahiptir.²⁶

Siyasal hak ve özgürlüklere yönelik tüm ihlaller, Türk Ceza Kanunu'nun 114. maddesi uyarınca cezalandırmaya tabidir.

Siyasi Partiler Kanunu (2820 sayılı Kanun) parti üyeliğine ilişkin tüzüklerde cinsiyet ayrımcılığını yasaklar (Siyasi Partiler Kanunu'nun 12. maddesi). Aynı kanunda yer alan bir başka maddeye göre siyasi partiler; dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayrım gözetilmeksizin kanun önünde herkesin eşit olduğu yönündeki anayasal ilkeye aykırı faaliyette bulunamaz ve bu yönde bir amaç güdemaz (Siyasi Partiler Kanunu'nun 83. maddesi).

Siyasi Partiler Kanunu'nun 5. maddesi, devletten önceden izin almaksızın siyasi parti kurma özgürlüğünü düzenleyen kuralları detaylandırır. Cinsiyetlerine bakılmaksızın tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları siyasi parti kurma hakkına sahiptir. Bu hak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilen ilkeleri ihlal etmek amacıyla kullanılmadığı sürece, kadınların dernek veya parti kurmaları konusunda herhangi bir kısıtlama bulunmaz.

Ancak seçimlerde aday olabilmek, kapsamlı bir bütçeye ve siyasi partilerin fiili erkek egemen ortamında güçlü bir desteğe sahip olmayı gerektirir. Seçimlerde aday olmak isteyenler, öncelikle kendi partilerinde önseçimden geçmelidir.

26 13 Ekim 2006 tarihli ve 5551 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle, bu fıkrada geçen "otuz" ibaresi "yirmibeş" şeklinde, daha sonra 21 Ocak 2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun'un 3. maddesiyle sözü geçen "yirmibeş" ibaresi "onsekiz" şeklinde değiştirilmiştir.

Daha sonra parti yönetimi seçim listelerini hazırlar ve adayın listedeki sıralaması seçilme şansının olup olmadığını büyük ölçüde belirler. Büyük çıkarlar söz konusu olduğu için seçim listelerinde avantajlı bir konum elde etme mücadelesi, içerdiği tüm manevralarla birlikte acımasız bir güç oyununa dönüşür. Kadınların önündeki bir diğer engel ise siyasi partilerde kadın ya da gençlik kolları kurmanın yasak olmasıydı. 1999 yılında kabul edilen 4445 sayılı Kanun, bu engeli ortadan kaldırdı.

Ev içi sorumluluklar omuzlarına yüklenen, görünür olmaktan ve kamusal hayata katılmaktan geleneksel olarak caydırılan kadınlar, siyasete katılmak için esasen dezavantajlı bir konumdan başlar. Bu göz önüne alındığında kotaların ne denli gerekli olduğu apaçık ortadadır. Türkiye’deki kadın hareketi, kadınların siyasi olarak güçlenmesi ve yasada ve anayasada tanınan eşitliğin uygulamaya da yansımaları için atılması gereken bir sonraki adım olan kota uygulamaları için çalışıyor.

ÜREME HAKLARI VE SAĞLIK

Doğum kontrolü ve kısırlaştırma

Türkiye’de zorunlu doğum kontrolü veya kısırlaştırma uygulamaları yoktur. Bütün doğum kontrol hizmetleri yasaldir (Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, 24 Mayıs 1983). Yeni Ceza Kanunu kısırlaştırma için artık eşin rızasını gerektirmiyor. Bir erkeği ya da kadını, kişilerin rızası olmadan kısırlaştıran kişi hapis cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu’nun 101. maddesi).

Kürtaj

Kürtaj, hamile kadının rızasıyla yapılması koşuluyla, hamileliğin onuncu haftasının sonuna kadar yasaldir. Hamileliğin ilk on haftasından sonra kürtaja yalnızca kadının hayatını kurtarmak veya sağlığını korumak için ya da fetal anomali durumunda izin verilir. Bu gibi durumlarda bir kadın doğum uzmanı veya jinekologun, kadının sağlığının tehdit altında olduğunu onaylaması gerekir (Türk Ceza Kanunu’nun 99. maddesi). Gebeliğin, kadının yaşamı için acil bir risk oluşturması halinde bu gereklilikten feragat edilir (Nüfus Planlaması Hakkında Kanun’un 5. maddesi).

Türkiye’de yasal çerçevede gerçekleştirilen kürtajın, jinekolog veya doğum uzmanı tarafından yapılması zorunludur. Tıbbi yeterliliği olmadan kürtaj yapan kişi, kadının rızası olsun ya da olmasın hapis cezasına çarptırılır (Türk Ceza Kanunu’nun 99. maddesi).

Kadın evli olduğunda, kürtaj öncesinde eşin rızasını alması beklenir²⁷. Hamile kadın reşit değilse veya akli dengesi yerinde değilse, kürtaj için kendi rızasının yanı sıra yasal vasilerinin ve bir sulh ceza hakiminin de rızası gereklidir. Gebeliğin, kadının hayatı için acil bir risk oluşturması halinde rıza gerekliliklerinden feragat edilebilir (Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'un 6. maddesi).

Hamileliğin onuncu haftasından sonra sağlığı tehdit eden faktörlere dair herhangi bir kanıt olmadan kürtaj yaptırmak suçtur. Bu durumda hem kürtajı yapan kişi hem de kadın (kürtaja rıza göstermişse) hapis cezasına çarptırılır. Yasadışı kürtaj eğer kadının ölümüne ya da fiziksel olarak zarar görmesine neden olmuşsa, hapis cezası artırılır (Türk Ceza Kanunu'nun 99. maddesi). Aynı maddeye göre, bir kadını kürtaj yaptırmaya zorlayan herkes hapis cezasına çarptırılır.

Eğer bir kadın ve eşi ulusal sosyal güvenlik sistemi kapsamındaysa, sosyal güvenlik kurumu kadının hastane ve kürtaj masraflarını karşılar.

Doğumdan önce fetüsün cinsiyetinin belirlenmesi

Çocukların doğumlarından önce cinsiyetlerinin belirlenmesini düzenleyen bir yasa bulunmuyor. Türk Tabipler Birliği, 1994 yılından bu yana bu uygulamanın etik yanları konusundaki endişelerini dile getiriyor.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET

Aile içi şiddet

Eşi tarafından saldırıya uğrayan bir kadın, koruma emri başvurusunda bulunmanın ve eşine karşı ayrı bir ceza davası açmanın yanı sıra, Asliye Ceza Mahkemesi'nde boşanma, tazminat veya birlikte yaşamaya ara verme davası açabilir.

Koruma kararları (Ailenin Korunmasına Dair Kanun)²⁸

14 Ocak 1998 tarihinde, Türkiye'deki kadın hareketinin yirmi yıldır sürdürdüğü mücadelenin ve savunuculuk faaliyetlerinin bir sonucu olarak, TBMM aile içi şiddetle ilgili yeni bir yasayı onayladı. Yeni yasaya göre, aile içi şiddet mağduru olan kişi, şiddet failine karşı "koruma kararı" olarak bilinen bir dava açabilir.

27 Türk Ceza Kanunu'na göre kürtaj olmak için koca izni alınmadığı koşulda cezai yaptırım yoktur.

28 Kitabın yayınlandığı tarihte henüz İstanbul Sözleşmesi onaylanmamış (2011), İstanbul Sözleşmesi temel alınarak kadın hareketinin yoğun çabalarıyla hazırlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe (2012) girmemişti. 6284 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle, 4320 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu kanun tam adı 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'dur.

Bu kanunun 1. maddesine göre, aynı çatı altında yaşayan eş, çocuk veya başka bir aile üyesi istismara maruz kalıyorsa ve bu durum istismara maruz kalan kişi ya da Cumhuriyet Savcısı tarafından bildirilirse, Sulh Ceza Hakimi, Medeni Kanun hükümlerine ek olarak şiddet failine yönelik aşağıdaki kararlardan birini veya uygun görülen başka önlemleri alabilir.

- a. Diğer eşe veya çocuklara (veya aynı çatı altında yaşayan başka bir aile üyesine) şiddet uygulamamak veya tehdit edici davranışlarda bulunmamak;
- b. Varsa, eş veya çocuklarla paylaşılan konutu terk etmek ve eş ve çocukların yaşadığı konuta veya işyerlerine yaklaşmamak;
- c. Eş veya çocukların (veya aynı çatı altında yaşayan diğer kişilerin) mallarına zarar vermemek;
- d. İletişim araçlarını kullanarak eşini veya çocuklarını (veya aynı çatı altında yaşayan diğer kişileri) rahatsız etmemek;
- e. Silah ve benzeri aletleri polise teslim etmek;
- f. Alkol veya diğer sarhoş edici maddelerin etkisi altındayken ortak konuta gelmemek veya ortak konutta bu tür maddeleri kullanmamak.

Yukarıda belirtilen tedbirler altı ayı aşmayan bir süre için uygulanabilir. Şiddet faili bu tedbirlere uymazsa tutuklanabileceği ve hapsedilebileceği konusunda uyarılır. Hakim, şiddet mağdurunun yaşam standardını dikkate alır ve nafaka ödemelerine buna göre karar verir. Kanunun birinci fıkrası uyarınca, başvurular için herhangi bir ücret alınmaz.

Kanunun 2. maddesine göre, mahkeme koruma kararının bir örneğini Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderir. Cumhuriyet Başsavcılığı kararın uygulanmasının takibini polis aracılığıyla yapar. Koruma kararına uyulmaması halinde, şiddet mağdurunun şikayet dilekçesi vermesine gerek kalmadan kolluk kuvvetleri re'sen soruşturma yaparak evrakı en kısa zamanda Cumhuriyet Başsavcılığı'na intikal ettirir.

Cumhuriyet Başsavcılığı koruma kararına uymayan eş veya diğer aile üyeleri hakkında Sulh Ceza Mahkemesi'nde kamu davası açabilir. Koruma kararına uymayan eş, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına çarptırılabilir.

Aile içi şiddet ve Türk Ceza Kanunu²⁹

Yeni Türk Ceza Kanunu'nda ev içi şiddet ve evlilik içinde kadına yönelik şiddet iki farklı maddede ele alınıyor. Aile içi şiddet suçunu düzenleyen özel bir madde bulunmamasına rağmen, yeni Türk Ceza Kanunu'nun 96. maddesi, eşine veya aile bireylerine eziyet eden kişinin üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmasını öngörüyor. Türk Ceza Kanunu'nun 232. maddesi ise, aynı konutta yaşayan birine kötü muamelede bulunulması halinde bir yıla kadar hapis cezası öngörüyor.

CİNSEL HAKLAR VE CİNSEL ŞİDDET

Aile içinde cinsel istismar ve evlilik içi tecavüz

2004 yılında yapılan reformla birlikte, evlilik içi tecavüz ve aile içi cinsel istismarın Türk Ceza Kanunu'nda açıkça suç sayılması, Türkiye'de kadınlar ve çocuklar için çığır açan sayısız köklü değişiklikten ikisi oldu. Yeni Ceza Kanunu'nun "Cinsel Saldırı" başlıklı 102. maddesi, evlilik içi tecavüzü şikayet edildiği takdirde 12 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırıyor. Çocuklara yönelik cinsel istismar ise bir sonraki madde olan 103. maddede düzenleniyor ve aile içi cinsel istismar için 5 ila 20 yıl arasında değişen hapis cezaları öngörülüyor.³⁰

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet

Kadın hareketi tarafından yürütülen Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu Kampanyası'nın başarısı sayesinde, yeni Türk Ceza Kanunu kadınların cinsel hakları açısından bir dönüm noktası teşkil ediyor. Yeni Türk Ceza Kanunu'nda cinsel saldırı suçları, "Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar" baş-

29 Türk Ceza Kanun'da 8 Temmuz 2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanun'un 8. maddesiyle yapılan düzenlemeyle, 96. maddenin 2. fıkrasının (b) bendine "eşe" ibaresinden sonra gelmek üzere "veya boşandığı eşe" ibaresi eklenmiş, böylece eziyet suçunun "üstsoy veya altsoya, babalık veya analığa ya da eşe veya boşandığı eşe karşı" işlenmesi ağırlaştırılmış sebep sayılmıştır. 22 Mayıs 2022 tarihinde yürürlüğe giren, 7406 sayılı "Türk Ceza Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile 96. maddenin 1. fıkrasına yapılan ekle "suçun kadına karşı işlenmesi halinde cezanın alt sınırı iki yıl altı aydan az olamaz" cümlesi eklenmiştir. Ayrıca Ceza Kanun'da kasten öldürme, kasten yaralama, işkence ve tehdit suçlarının kadına karşı işlenmesi durumunda, cezaları ağırlaştıran ya da alt sınırına dair düzenlemelerde bulunan hükümler eklenmiştir.

30 2014 yılında Türk Ceza Kanunu'nda birtakım değişiklikler yapılarak cinsel saldırı suçlarına verilen cezalar artırılmış, 2016 yılında 103. maddede yapılan değişikliklerle, 12 yaş kademelendirilmesi getirilmiştir. Bu kademelendirmeye göre mağdurun 12 yaşını doldurmamış olması durumunda verilecek cezalar artırılmıştır. Yine bu kapsamda yapılan değişikliklerle, cinsel saldırı suçunun aile bireylerinden biri tarafından işlenmesi durumunda verilecek cezanın yarı oranında artırılacağı hükme bağlanmıştır.

İLK RAUNT KADINLARIN

'Maço' tasarıda devrim değişiklikler. Adalet Bakanı, kadınlara verdiği sözü tuttu. Aile içinde ve işyerinde 'ilişkiye zorlama' tecavüz sayılacak

İstedikleri oldu

Kadın örgütlerinin şiddetle eleştir-
diği TCK tasarısı, Bakan Çiçek ve
kadın milletvekillerinin desteğiyle
değiştiriliyor. TBMM Alt Komisyo-
nu, cinsel ayrımcılık içeren madde-
leri kadınların istediği gibi yeniledi.

Evlilikte tecavüz

Eşlerin cinsel ilişkiye zorlanmasını
suç saymayan madde yeniden ta-
nımlandı. "Evlilikte ilişkiye zorla-
ma" ile isten atma, zam yapmama
tehditleriyle "işyerinde ilişkiye zor-
lama" tecavüz olarak kabul edildi.

Ruhsal işkence

AB'nin bile tepkisini çeken "kadın-
kız" tanımlaması metinden çıkarıl-
dı. Sadece fiziki değil,
ruhsal işkenceye de son.
Aile içi şiddete "manevi
cebir" ifadesi de eklendi.

Şerife ÜSTÜNER 6'da

Türkiye'de Akşam, 22 Ekim 2003

lığı altında açıkça adlandırılıyor ve doğru bir şekilde tanımlanıyor. Daha önce "Topluma Karşı Suçlar" başlığı altında "Genel Adap ve Aile Düzenine Karşı Suçlar" kapsamında düzenlenen cinsel şiddet, artık bireylere karşı işlenen suçlar kapsamında tanımlanıyor. Bu, eski kanunun patriyarkal anlayışından ve ayrımcı bakış açısından belirgin bir kopuşa işaret etmektedir. Cinsel saldırı suçları, Türk Ceza Kanunu'nun 102 ve 105. maddelerinde daha progresif biçimde tanımlandı ve daha yüksek hapis cezaları ile düzenlendi.

Tecavüz: Tecavüz ve cinsel saldırı, Türk Ceza Kanunu'nun "Cinsel Saldırı" başlıklı 102. maddesinde düzenleniyor. Cinsel saldırı suçunun cezası iki ila yedi yıl arasında değişirken, tecavüz suçunun hapis cezası 12 yıla kadar çıkabiliyor. Tecavüz suçu artık vücuda cinsel bir organ veya cisim sokulmasını da kapsıyor.

Daha önce kanunda bulunan "rıza dayalı tecavüz" ve "rıza dayalı cinsel istismar" ifadeleri kaldırıldı. Ancak yeni Ceza Kanunu'nun 104. maddesi şikayet edilmesi durumunda 15-18 yaş arası gençlerin rızaya dayalı cinsel ilişkilerinin cezalandırılmasına neden oluyor. Kadın grupları, gençlere yönelik insan hakları ihlallerini meşrulaştırdığı ve ailelerin ve öğretmenlerin şikayetleri nedeniyle

gençlerin haksız yere yargılanmasına yol açabileceği nedeniyle bu maddenin kabul edilmesine karşı çıkıyor.

Cinsel istismar: Ceza Kanunu'nun 103. maddesi 15 yaşından küçük çocuklara yönelik cinsel istismarı düzenliyor. Açıkça bu şekilde adlandırılan madde, "rıza" kavramını kullanmıyor ve çocuklara yönelik cinsel istismarı sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırıyor. Çocuğun aile içinde veya bakıcı ve yasal vasi gibi kişiler tarafından cinsel istismara veya tecavüze maruz bırakılması, çocuğun fiziksel veya ruhsal sağlığına zarar verilmesi, cezayı 15 yıla kadar artıran ağırlaştırıcı sebepler arasında yer alıyor.

Cinsel taciz: Cinsel taciz, yeni Türk Ceza Kanunu'nun 105. maddesinde açıkça suç sayılıyor. Cinsel taciz "cinsel amaçlı her türlü taciz eylemi" olarak tanımlanıyor ve iki yıla kadar hapis ile cezalandırılıyor. Cinsel taciz mağdurun şikayeti üzerine kovuşturulabiliyor.

İşyerinde cinsel taciz: 105. maddenin 2. paragrafı işyerinde cinsel tacizi suç olarak tanımlıyor. Cinsel taciz örüntüsü, iş ilişkisinin veya hiyerarşik ilişkinin kötüye kullanılmasını içeriyorsa, ceza üç yıla kadar çıkabilir. Taciz, işverenler, üstler veya iş arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiş olabilir. Taciz, mağdurun işten ayrılmasına neden olursa, hapis cezası bir yıldan az olamaz. Kadın işçilerin cinsel tacize veya istismara maruz bırakılması durumu, İş Kanunu'nun 24. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde, işverenin işçiye cinsel tacizde bulunması veya işveren gerekli önlemleri almadığı için işçinin iş yerinde bir iş arkadaşı veya üçüncü bir kişi tarafından tacize maruz bırakılması halinde, işçiye önceden bildirimde bulunmaksızın iş sözleşmesini yasal olarak feshetme hakkı tanıyor.

BEKARET TESTİ

Bekaret testi, kadınların insan haklarını ihlal eden geleneksel bir uygulamadır. Kadın hareketi on yıllardır bu uygulamaya yoğun olarak karşı çıkıyor. Aslında bu uygulama, tıbbi zorunluluklar ve mevzuatta belirtilen haller dışında kimsenin vücut bütünlüğünün ihlal edilemeyeceğini belirten Anayasa'nın 17. maddesine de aykırıdır. Yine de ilgili makamlar, bekaret testini haklı göstermek için kanundaki çeşitli hükümleri kullanmışlardır.

Yeni Türk Ceza Kanunu, bekaret testine ilişkin yetersiz bir hüküm içeriyor. Kadın hareketinin çabalarına rağmen Türk Ceza Kanunu'nda "bekaret muayenesi" terimi tam olarak ve açık bir şekilde kullanılmamıştır. Bunun yerine yeni kanuna "Genital Muayene" başlıklı 287. madde eklenmiştir. Maddeye göre, hakim veya savcıdan izin almadan bir kişiyi genital muayeneye götüren veya muayene

**Yeni TCK
Avrupa'dan
bile ileri**

Devrim gibi yasa

Yeni Türk Ceza Kanunu tasarısı yasalışırsa, zina suç olmaktan çıkacak. Bekaret kontrolü kalkacak. Ayrıca eşcinsellik Türkiye'de ilk kez hukuken tanınmış olacak

AB'ye uyum yasaları çerçevesinde, TBMM Adalet Komisyonu tarafından yeniden düzenlenen TCK tasarısıyla, bekaret kontrolünden cinsel ayrımcılığa kadar birçok uygulama tarih oluyor. Yani devlet, 78 yıl sonra vatandaşın aşk hayatından elini ayağını çekecek.

Yeni Aktüel Dergisi'nin haberine göre, tasarıda, öncelikle TCK'nın Genel Ahlakı Karşı Suçlar kısmındaki "alenen hayasızca davranışta bulunmak" ibaresi, "alenen cinsel ilişki ve teşhirilik" diye değiştirilerek, kapsama daraltılıyor. Diğer bir maddeyle de, bugüne kadar birçok genç kızın namus cinayetine kurban gitmesine ya da intihar etmesine neden olan bekaret kontrolü kaldırılıyor. Tasarı ayrıca, kişiyi, rızasının dışında bekaret kontrolüne gönderenler hakkında hapis cezası öngörüyor.

NIKAH KURTARMİYOR

Tasarı, tecavüzçüleri de köseye sıkıştırıyor. Yürürlükteki yasa göre, tecavüzçüler, mağdur ettikleri kişiyle evlenmeyi kabul ederse ceza almıyor. Ama yeni tasarıda, nikah da tecavüzçüyü haptisten kurtarmıyor. Zinanın suç değil, sadece boşanma nedeni sayılmasına ilişkin yaklaşım ise, yeni tasarıda da korunuyor.

Tasarının belki de en ilginç özelliği, eşcinselliğin Türkiye'de

ilk kez hukuken tanınmış olması. Tasarıda "Kimse, cinsel yöneliminden dolayı ayrımcılığa tabi tutulamaz" deniyor. Böylece farklı cinsel tercihler yasalarla ilk defa tanınıyor ve eşcinsellere karşı ayrımcılık, suç sayılıyor.

GEÇİKME ENDİŞESİ

TCK Kadın Platformu kurucularından Avukat Hülya Gülbahar, tasarının olumlu bulduklarını ancak yasallaşmasının 2006'yı bulma ihtimalinin kendisini

kaygılandırıldığını belirtiyor. Bu nedenle aynı değişikliklerin mevcut yasalarda da yapılmasını istiyor. Doç. Dr. Adem Sözüoğlu ise, yeni tasarının Avrupa'daki benzerlerinden bile ileri olduğunu belirterek, "Tasarı geçicse bile, uygulamada etkileri görülecektir" diyor.

'Tahrik' indiriminde anlaşmazlık çıktı

► KADIN dernekleriyle, alt komisyon arasında namus cinayetlerinde "tahrik" konusundaki anlaşmazlık sürüyor. Müjde Bilgütay, "Yasa tecavüz mağdurunun öldürülmesine karşı, ama namus temizleme kavramıyla cinayete indirim konurmuş" diyor. Komisyon Başkanı Hakkı Köylü ise, "tahrik" indirimini şöyle açıklıyor: "Örneğin bir baba kızına tecavüz edenleri öldürse, işte o kişi tahrik indiriminden yararlanabilir."

Takvim, 27 Mayıs 2004

eden kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir. Kadın hareketi, bu maddeyi açık bir şekilde uygulamayı adlandırıp, yasaklamadığı ve genital muayene için kadının rızasını şart koşmadığı için karşı çıkıyor. Bu durum, zorla muayeneye ve insan hakları ihlallerine zemin hazırlamaktadır.

31 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Eğitim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği, bekaret testi uygulamasını meşrulaştıran yasal düzenlemelerdendir. Tüzük, "iffetsizliğin kanıtlanmasının" örgün eğitim sisteminden atılmak için geçerli bir neden olduğunu belirtmekteydi. "İffetsizlik" kanıtı toplamak için olağan uygulama, kız öğrencilerin bekaret testine tabi tutulmasıydı. Mart 2002'de, kadın hareketinin eylemleri sonucunda Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Ödül ve Disiplin Yönetmeliği'nde yer alan bu ifadeyi değiştirdi. Yeniden düzenlenen tüzükte "iffetsizliğe" yapılan açık atıf kaldırıldı. Yeni tüzük ise "genel kabul görmüş

toplumsal değerlerle çelişen ve eğitim atmosferini olumsuz yönde etkileyen” davranışlarda bulunan öğrencilerin okuldan uzaklaştırılmasını öngörüyor.

1999 yılında, kadın hareketinin eylemlerinin ardından Adalet Bakanlığı, yasal olarak zorunlu tutulan vajinal veya anal muayeneden ayırarak bekaret testini tümünden feshetmek için bir genelge yayınladı. 13 Ocak 1999’da kabul edilen bu düzenleme, tecavüz iddiası, reşit olmayanlarla cinsel ilişki veya para veya mal karşılığı cinsel ilişkiye teşvik ya da buna aracılık etmek gibi durumları kapsıyor. Bu tür suçlar söz konusu olduğunda, iddia edilen suçu kanıtlamak için başka bir yol yoksa veya zamanın geçmesi dava için kanıt toplanmasını engelliyorsa, hakim kadının rızası olmadan vajinal veya anal muayene yapılmasına karar verebilir. Böyle bir durumda, hakim kararına Cumhuriyet Başsavcılığı’nın yazılı onayı da eklenmelidir. Ayrıca genelge, kadınların rızası olmadan, disiplin cezası amacıyla, onları incitecek ya da işkence edecek bir şekilde muayene edilemeyeceklerini belirtir.

“NAMUS CİNAYETLERİ”

“Namus cinayeti”, kadınların insan haklarına yönelik en büyük ihlallerdendir. “Namus cinayeti” terimi³¹, karşı cinsten biriyle evlilik öncesi cinsel ilişkiye giren ya da evlilik dışı ilişki yaşayan bir kadının öldürülmesinde olduğu gibi, kadınların, geleneklerin dayattığı cinsel davranış sınırlarını aşmaları bahanesiyle öldürülmesini tanımlamak için kullanılır.

“Namus cinayetleri”, kadın cinayetlerinin yanı sıra, kadınların hareket etme ve bedensel bütünlük hakkı gibi çok çeşitli insan haklarının ihlalini içerir. Çeşitli ülkelerden kadınların güçlü mücadelesi sayesinde, uluslararası insan hakları mekanizmaları nihayet “namus cinayetlerini” kadınlara yönelik bir şiddet biçimi olarak kabul etti. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 23. Özel Oturumu Sonuç Belgesi (Pekin+5), tüm taraf devletleri “namus adına işlenen suçların (...) ortadan kaldırılmasına yönelik ulusal mevzuat ve diğer koruyucu ve önleyici tedbirler” dahil olmak üzere tedbirler almakla sorumlu tutuyor (Sonuç Belgesi Paragraf 96[a]).

Türkiye’deki kadın hareketinin son yıllardaki yoğun çabaları sonucunda, “namus cinayeti” faillerine ceza indirimi sağlamak için kullanılan Ceza Kanunu’ndaki bazı

31 Türkiye’de kadın hareketi ve feminist hareketin müdahalesi ve mücadelesi sayesinde artık “namus cinayeti” yerine “kadın cinayeti” ifadesi yaygın olarak kullanılıyor. Kadın hareketi ve feminist hareket, “namus cinayeti” ifadesinin kadınların öldürülmesine ilişkin meşru bir anlam çerçevesi oluşturduğu gerekçesiyle bu ifadeyi değiştirecek bir söylem mücadelesi yürüterek “kadın cinayeti” ifadesini anaakım hale getirdi.

Cinayet suçunun ağırlaştırıcı nedenlerini düzenleyen 82. maddede “töre saikiyle öldürme”, ağırlaştırıcı neden olarak tanımlanır. Uluslararası alanda kullanılan “namus cinayeti” terimi yerine “töre” teriminin kullanılması, suçun kapsamını sınırlandırmaktadır. Ayrıca bu terim, sanki Türkiye’de sadece geleneklerin hüküm sürdüğü belirli bölgelerde “töre cinayetleri” işleniyormuş algısı yaratıyor ve “namus cinayetlerini” kapsamıyor. Ayrıca madde, “töre saikiyle” gerçekleşen suç vakalarında tahrik edici bir “haksız fiil” olma olasılığını varsayıyor ve bu durumda ömür boyu hapis cezası verilmiyor.

“Namus cinayetinin” planlanması sürecinde, geniş ailenin erkeklerinden oluşan sözde “aile meclisi”, genellikle cinayeti işlemesi için aileden reşit olmayan bir erkeği seçer. Önceden, fail 18 yaşından küçükse cezasında indirim yapılıyor veya 11 yaşından küçükse hiç suçlanmıyordu. Ayrıca ailenin yetişkin erkek üyelerine karşı da herhangi bir suçlamada bulunulamıyordu. Yeni Ceza Kanunu’nun 38. maddesine göre ise artık, bir kişiyi suç işlemeye zorlayan kişi, faille aynı cezayı alır ve suça zorlanan kişinin reşit olmaması halinde bu ceza artırılır.

Kadın hareketinin çabaları, “namus cinayetlerinin” önemli bir insan hakları ihlali olduğu fikrini kamuoyunda kapsamlı olarak yaygınlaştırdı. “Namus suçları” Türkiye genelinde kadınları etkilemeye devam etse de hem kamuoyunun tutumunda hem de yargı kararlarında bir değişim yaşandı. “Namus cinayeti” failleri, müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Bu kararların, benzer suçların ağır şekilde cezalandırılması için emsal teşkil etmesini umuyoruz. Türk Ceza Kanunu’ndaki yetersiz önlemlere rağmen, yapılan değişiklikler, bu uygulamanın meşrulaştırılmasının üstesinden gelinmesinde bir başlangıç olmuştur.

EŞCİNSELLİK

Türkiye kanunlarında ne lezbiyenler ne de geyler için eşcinselliğe dair bir atıf bulunuyor. Kadınlar arasındaki eşcinsel ilişkiler kendi başına suç teşkil etmemekle birlikte, yasalar lezbiyenleri cinsel yönelim temelinde ayrımcılığa karşı da korumuyor. Eşcinseller evlilik hakkına sahip değil. Lezbiyenlere karşı önyargılar ise, toplumda oldukça yaygın. Türk Ceza Kanunu ve İş Kanunu’nda hala “ahlaksızlığı ve genel ahlaka aykırı suçları” yasaklayan hükümler bulunuyor. Bu hükümler, heteroseksüel olmayanlara karşı haksız bir şekilde uygulanabiliyor (örneğin, Türk Ceza Kanunu’nun 225. maddesi “Hayasızca Hareketler” ve 226. maddesi “Müstehcenlik”).

Eşcinseller TCK'yi eleştirdi

Lambaİstanbul Eşcinsel Sivil Toplum Girişimi, yaptığı basın açıklamasında TCK'yi eleştirerek değiştirilmesi gereken maddelere yönelik önerilerini sundu

İSTANBUL (DİHA) - Meclis Adalet Komisyonu'na önümüzdeki günlerde sunulacak olan TCK Tasarısı'nda, yok sayılarak görmezden gelindiklerini belirten Lambaİstanbul Eşcinsel Sivil Toplum Girişimi, tasarıda kendileri aleyhine kullanılan ifadelerin kaldırılmasını gerektiğinin vurgulayarak, TCK'de değişiklik yapılmasını istedi.

Lambaİstanbul Eşcinsel Sivil Toplum Girişimi Sözcüleri Esmeray, Serdar Saydan ve Ömer Ceylan Taksim'deki binalarında basın toplantısı düzenleyerek önümüzdeki günlerde TBMM Adalet Komisyonu'na sunulacak olan Türk Ceza Kanunu (TCK) Tasarısı ile ilgili görüşlerini açıkladılar. Tasarıda yine görmezden gelindiklerini söyleyen Ömer Ceylan, TCK Tasarısı'nda "Ayrımcılık" suçunu düzenleyen 170'inci maddede "cinsel yönelim" ibaresinin eklenmesini istediklerini belirterek "İnsanlar arasında ayrım yapmak suç olduğu gibi, kişiye cinsel yöneliminden dolayı ayrımcılık yapmak da suç sayılmalıdır" dedi.

Tasarı'da belirtilen "ayrımcılık"dan dolayı hukuki yollara başvurmak istediklerinde gereken yasal yolların kendilerine kapanacağına dikkat çeken Ceylan, "Durum böyle olunca da haklarımız ellerimizden alınacak. bu nedenle TCK'deki cinsel yönelim nedeniyle ayrımcılık yapmanın açıkça suç olarak tanımlanmasını istiyoruz" diye konuştu.

'Katiller ceza alsın'

155'inci maddede "haya-sızca hareket" gibi ifadelerin kendilerinin aleyhine kullanıldığını ifade eden Ceylan "Haya edip yasal geçerliliği olan kavramlar değil ve yasa yoluyla düzenleme altına alınmaz. Bu ifadenin de kaldırılması gerekir" dedi.

Ayrıca tasarıda yer alan "Haksız tahrik"i tanımlayan 31'inci maddenin eşcinsellerin

● Fotoğraf: Bahar Kılıçgöçer (DİHA)

yaşadığı mağduriyetin gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesini isteyen Ceylan, şunları söyledi: "Her sene bir çok insan eşcinsel cinayetlerinde kaybediyoruz. Ağır derecede şiddete maruz kalan bu bireyler vahşice öldürülüyor, hakları gas ediliyor. Maktullerinin evine kendi rızasıyla gelen katiller, kendilerine taciz ve cinsel ilişki teklifinde bulunulduğunu iddia ederek ceza indiriminden yararlanıyor. Cinsel ilişki teklifi taciz olarak değerlendirilip ceza indirimine gerekçe oluşturulamaz. Katiller ceza indiriminden yararlanmasın."

lamaz. Katiller ceza indiriminden yararlanmasın."

Eşcinsel cinayetler önlenebilir

Tasarıdaki 136'ncı maddenin "Cinsel yönelimden dolayı birine karşı" ibaresi eklenerek "nitelikli insan öldürme" hali sayılması gerektiğini de kaydeden Ceylan, "Nefret suçları olarak tanımlanan, işlenen fiil yanında sakini de cezalandıran suç tanımının eşcinsel cinayetleri önlemede bir aşama olabileceğini düşünüyoruz. Nasıl ki 'kin gütmeye saiki'

ile işlenen insan öldürme fiilini 'nitelikli insan öldürme' olarak tanımlayıp daha fazla ceza öngörüyor ve kan davasını ortadan kaldırmayı hedefliyorsa aynı kaygı ve mantığın eşcinsel cinayetleri karşısında da gösterilmesi gerektiğini düşünüyoruz" şeklinde konuştu. Geçtiğimiz pazartesi günü önerilerini Adalet Komisyonu'na posta aracılığıyla yolladıklarını hatırlatan Ceylan, taleplerinin gözönüne alınmaması durumunda farklı girişimlerde bulunacaklarını ekledi.

Kadın platformundan istifa çağırısı

İSTANBUL - İstanbul Kadın Platformu, TCK görüşmelerine tepki göstererek "Beş kişinin tecavüz ettiği kadın içlerinden biriyle evlenir, zamanlarda alışır" diyen Adalat Bakanı Cemil Çiçek'in danışmanı Doğan Soysalın ve öğretim görevlisi Sulhi Dönmezer'in istifa etmelerini istedi.

İstanbul Kadın Platformu üyesi bir grup, Galatasaray Postanesi önünde bir araya gelerek TCK Alt Komisyonu'nda yürütülen yasa tasarısına ilişkin Adalet Bakanlığı'na mektup gönderdi. "Koca tecavüzüne son", "Koca, polis, baba, komşu, patron tecavüzü suçtur", "Yasalarda her türlü cinsel ayırım kaldırılmalı", "Tecavüzün tanımı genişletilsin" dövizleri taşıyan kadınlar adına açıklamayı Melek Özer yaptı.

TCK Yasa Tasarısı'nda "kadın, kız ayrımı, evlilik dışı do-

ğın çocukların öldürülmesinde suç indiriminin" yetersiz olduğunu belirten Özer, "Tecavüz, taciz, cinsel istismar 'edep törelerine' karşı değildir, tecavüze uğrayanların cinsel bütünlüğüne karşı işlenmiş suçtur. Tecavüz, yalnızca penisin vajinaya zorla girmesi değil, penisin ve her türlü yabancı cismin vajinal, oral, anal yoldan zor kullanılarak sokulmasıdır" diye konuştu.

Tecavüz edenlerin cinsel şiddet uyguladıkları kadınla evlenmesi halinde tecavüz suçunun yok sayılmayacağı ifade eden Özer, şunları söyledi: "Beş kişinin tecavüz ettiği kadın içlerinden biriyle evlenir, zamanlarda alışır diyen Adalat Bakanı Cemil Çiçek'in danışmanı Doğan Soysalın ve öğretim görevlisi Sulhi Dönmezer bulundukları kurumlardan istifa etsinler. Kadınları, tecavüz edenle yada kaçırınla

evlenmeye zorlamak, suçluyu korur ve tecavüzü meşrulaştırır. Kocanın tecavüzde hiç bir şekilde meşru görülmemelidir. Cinayetleri müebbet hapisle cezalandırılmalıdır."

'Güçlerimizi birleştirelim'

Gözetim altında taciz ve tecavüzü önlemek için tecavüz edenlerin ve sorumluların mutlaka cezalandırılması ve haklarında yasal tedbirlerin alınması gerektiğini söyleyen Özer, işyerinde kadınlara yönelik cinsel şiddetinde suç sayılması gerektiğini söyledi. Bekaret kontrollerinin yasal olmasının kadınlara yönelik her türlü şiddeti artırdığını savunan Özer, "Türk Ceza Kanunu'nda ki kadınlara yönelik cinsel şiddeti artıran ve meşrulaştıran yasalardan değiştirilmesi için daha da geç olmadan güçlerimizi birleştirelim" diye ekledi.

Özgür Gündem, 15 Ocak 2024

Türkiye’deki kadın ve LGBT³² hareketleri, ceza kanunu tasarısına “cinsel yöne-
lime dayalı ayrımcılığın” suç olarak eklenmesini sağlamıştır. Ancak daha sonra
dönemin Adalet Bakanı’nın müdahalesiyle bu hüküm kaldırılmıştır. Kadın ve
LGBT grupları bu değişikliğin yapılması için savunuculuk çalışmalarına de-
vam ediyor. Yasada açıkça belirtilmemesine rağmen, uygulamada eşcinsellik
boşanma gerekçesi sayılıyor. Eşlerden birinin eşcinselliği nedeniyle boşanma
durumunda, eşcinsel eş “kusurlu eş” olarak kabul ediliyor.

TRANSSEKSÜELLİK³³

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu, cinsiyet uyum
süreci prosedürlerini, eski Medeni Kanun’a kıyasla çok daha zor hale getirmiştir.

Yeni kanununa göre, bir kişinin cinsiyet uyum sürecine girmek amacıyla mah-
kemeye başvurulması için aşağıdaki maddeleri karşılaması zorunludur:

- En az 18 yaşında olması,
- Evli olmaması,
- “Transseksüel bir doğası” olması,
- Cinsiyet uyum sürecini tamamlamanın, kişinin akıl sağlığı için kesinlikle
gerekli olması,
- Kronik olarak kısır olması.³⁴

Cinsiyet uyum sürecinin gerçekleşebilmesi için, son üç ön koşulun bir eğitim ve
araştırma hastanesinden alınan resmi bir tıbbi raporla doğrulanması gerekiyor.
Ayrıca, cinsiyet uyum operasyonunun gerçekleştiğinin de resmi bir tıbbi raporla

32 Kitabın yazıldığı tarihlerde henüz lezbiyen, gey, biseksüel, trans kelimelerinin ilk harflerin-
den oluşan LGBT kısaltmasının sonuna interseksin kısaltması olan “İ” ile tüm bu kimlik katego-
rilerinin dışında kalan cinsiyet ve cinsellik ifadelerini kapsayan “+” işareti eklenmemiştir.

33 Kaos GL Derneği tarafından hazırlanan çeviri sözlüğünde “transseksüel” kavramı “daha
çok tıp insanların tercih ettiği eski bir terim” olarak kategorilendiriliyor. Günümüzde trans
deneyimini yalnızca bedene veya disforiye indirgemeyen ve şemsiye terimler olan “trans” veya
“transgender” kavramları kullanılıyor. Bununla birlikte bu başlığın, Türk Ceza Kanunu’nun tıbbi
ve hukuki bir süreç olarak cinsiyet uyum sürecini nasıl düzenlediğine odaklanması nedeniyle,
“transseksüellik” ifadesine yer vermeyi tercih ettik. Kaynak için bkz: Deniz Gedizlioğlu, Çeviri
Sözlüğü, Kaos GL Derneği yayını, Eylül 2020, Ankara, <https://kaosgldernegi.org/images/library/cevirisozlugu2020.pdf>

34 Cinsiyet uyum süreçleri için sürekli olarak üremeden yoksun olma şartı ağır bir insan hakla-
rı ihlali oluşturmaktaydı. Anayasa Mahkemesi’nin 20 Mart 2018 tarihli ve 30366 sayılı Resmî Ga-
zete’de yayımlanan A29/11/2017 tarihli ve E.: 2017/130, K.: 2017/165 sayılı Kararı ile, bu fıkranın
ikinci cümlesinde yer alan “...ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğu...”
ibaresi iptal edildi.

kanıtlanması gerekiyor. Transseksüel kişi, ancak bu raporun düzenlenmesinden sonra medeni durum kaydının düzeltilmesi için başvuruda bulunabiliyor (Medeni Kanun'un 40. maddesi).

Türk Ceza Kanunu'nda transseksüel kadınlara herhangi bir atıf bulunmuyor. Transseksüel kadınlar sadece seks işçisi olmaları halinde kanun kapsamına giriyor. Bu durumda da seks işçiliğini kapsayan tüm kural ve düzenlemelere tabiler. Ancak uygulamada polis transseksüellere sıklıkla kötü muamele ediyor. Transseksüeller sıklıkla gözaltına alınarak polis karakoluna götürülüyor, burada dövülüyor, hakarete uğruyor, saçları kesiliyor ve başkaca kötü muamelelere maruz kalıyor.

SEKS İŞÇİLERİ

Türkiye'de seks işçiliği, yalnızca resmi kaydı (vesikası) bulunan kişiler için yasalıdır. Türk Ceza Kanunu vesikasız seks işçiliğini yasaklıyor. Seks işçiliğini ve genelevlerin açılmasını düzenleyen tüm yasal hükümler, seks işçilerini sadece kadın olarak tanımlıyor. Genelevlerde çalışan kadınlar da sosyal güvenlik sistemi kapsamındadır. İşverenleri, diğer işverenler gibi gerekli primleri ödemek zorundadır (Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 13. maddesinin ek maddesi).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 128. maddesine dayanılarak çıkarılan Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'nün 55-62. maddeleri, genelev sahiplerini cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi için gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılar. Ayrıca, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 129. maddesi, bir seks işçisine cinsel yolla bulaşan bir hastalık teşhisi konulması halinde, seks işçisinin işine devam etmesinin engelleneceğini ve gerekirse zor kullanılarak tedavi edileceğini belirtmektedir. Yönetmeliğe göre seks işçileri, kamu sağlığının korunması amacıyla mahkeme tarafından onaylanmış bir doktora muayene için gönderilebilirler.

Türkiye'de seks işçiliği yasal olsa da kadınları seks işçiliğine zorlamak yasadışıdır. Bu suçun cezası, kadınların yaşına ve onları seks işçiliğine zorlayan tarafla olan ilişkilerine göre değişkenlik gösteriyor. Seks işçiliğine zorlanan kişi çocuk ise, onu zorlayan kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir. Suçlu taraf akraba, öğretmen ya da yasal vasi gibi, çocuk üzerinde nüfuz sahibi olan birisi ise ceza yarı oranında artırılır (Türk Ceza Kanunu'nun 227. maddesi).

Yetişkin kadınları seks işçiliğine zorlamaya teşebbüs edenler kovuşturmaya tabi tutulur; bu kişiler iki ila dört yıl hapis cezası alabilir. Eğer bu kişiler kadının birinci dereceden akrabası ise (örneğin kocası, babası ya da erkek kardeşi gibi), Türk Ceza Kanunu'nun 227. maddesine göre ceza artırılır.

Eğer bir kişi bir kadını, kendisi ya da bir başkası adına ve seks işçisi olarak çalıştırmak amacıyla hazırlar, gönderir ya da naklederse, hakkında cezai işlemler başlatılır.

Seks işçilerine yönelik şiddet

Cinsel bir eylemde bulunurken şiddete maruz bırakılan seks işçileri, Türk Ceza Kanunu'nun 102. maddesi uyarınca fail hakkında suç duyurusunda bulunabilir. 1990 yılına kadar Türk Ceza Kanunu'nun 438. maddesi, tecavüze maruz bırakılan kişinin seks işçisi olması halinde, faile verilecek cezada üçte bir oranında indirim yapılmasını öngörüyordu. Bu madde, kadın hareketinin yaygın sokak eylemleri ve mücadeleleri sonucunda 1990 yılında yürürlükten kaldırıldı.

PORNOGRAFI

Türkiye'de özel olarak pornografi ile ilgili bir mevzuat bulunmuyor. Türk Ceza Kanunu'nun 226. maddesi "açık saçık veya müstehcen materyaller" için ceza öngörüyor. "Açık saçık ve müstehcen materyaller" reklamlar, resimler, filmler, belgeler, fotoğraflar, gösteriler, şarkılar, gazeteler ve plaklar gibi geniş bir yelpazeyi kapsıyor. Bu maddede suçun kadınlara karşı işlendiğine dair açık bir atıf bulunmuyor.

Bu madde pedofili, zoofili, çocuklara müstehcen materyal gösterenler, müstehcen materyal yayınlayanlar veya yayınlatanlar ve müstehcen materyalde çocukları kullananları cezalandırıyor.

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26